

גליון ס

בס"ד, ערב חג הסוכות תשפ"ג

הלכה סדורה

קובץ הלכות

לירח האיתנים תשפ"ג (חלק ב)

חלק א - הלכות ד' מינים בשנה השמינית (עמ' ב)

קדושת שביעית באתרוג / כמות האתרוגים שמותר לקטוף / קטיפה בשינוי או כרגיל / הוצאת אתרוג לחו"ל / לולב אין לו קדושת שביעית / לצאת ידי"ח בלולב שנעבד בשביעית / קדושת שביעית בהדס / לצאת ידי"ח בהדס ובערבה שנעבדו בשביעית / ליקר או ריבה מאתרוגי שביעית / נשיכת פיסם אתרוג שביעית / תליית פרי שביעית בסוכה

חלק ב - כשרות פרגולת הצללה לסכך [שתי הערות למעשה] (עמ' ד)

השתמשות בפרגולת הצללה כסכך / כאשר היא בנויה על מקום שיש לו רק קיר אחד או שנים ובסוכות מוסיפים דופן שלישית, האם יש בזה פסול של סכך שקדם לדפנות / פרגולה שעשויה לא רק לצל אלא גם לצניעות כגון למנוע היזק ראייה מהשכנים

חלק ג - מצות ישיבת סוכה (עמ' ה)

נהגו לברך 'לישב בסוכה' בעת האכילה / הנכנס לסוכה ושוהה מעט לפני האכילה / שכת לברך בתחילת האכילה / הנכנס לסוכה ואין דעתו לאכול, האם יברך / היוצא מסוכתו וחוזר, האם יברך שנית / ברכה על הנמצא בסוכת חברו / חיוב ברכת 'לישב בסוכה' על תבשיל מחמשת מיני דגן, פת הבאה בכיסנין / שתיה חוץ לסוכה / היסח הדעת בברכת 'לישב בסוכה' / כמות האכילה המחוייבת בלילה הראשון והכוונה שיש לכוון בעת האכילה / אכל בלילה הראשון ואח"כ ראה שהגגון היה סגור / גשמים בלילה הראשון / טעה בקידוש ולא הזכיר את חג הסוכות / דיני קטן בחיוב סוכה / הזכרת המועד בברכה מעין ג' /

חלק ד - דיני עשיית סוכה (עמ' ז)

סכך הנשאר תחת גגון במשך השנה / גגון הנפתח מעל הסוכה / סכך פסול ג' טפחים שאינו ברצף אחד / מחיצה שנעה ברוח / סיכוך הסוכה כשהגגון סגור / סיכוך ע"י אשה, קטן או גוי / סכך שהורם ע"י הרוח לגובה ג' טפחים / הקמת סוכה בחוה"מ / העברת סכך מסוכה לסוכה

חלק ה - דיני ד' מינים (עמ' יג)

מראה שחור על בלעטל / האם כמה בלעטלאך נחשב מנומר / בלעטל על החוטם / לולב שהוא ספק נקטם / אופן מדידת חוט המקיף / ערכה שכמשו עליה ונוטים למטה מחמת הכמישה / אופן אחיזת ד' מינים / הקפת אבל את הבימה עם ד' מינים

חלק ו - דיני ומנהגי שמחת תורה (עמ' טו)

טעה ואמר מוריד הגשם בערבית או בשחרית / טעה ואמר חג הסוכות / קידוש לפני הקפות / טעה בקידוש ואמר חג הסוכות / הזכרת מוריד הגשם / למתפלל מוסף ביחידות / מנהגי הוצאת ס"ת / אופן חלוקת העליות / הקפת אבל את הבימה / אמירת ותערב במוסף

לעילוי נשמת

הרב צבי בן הרב אליעזר נתן ז"ל

הרב ישראל זלמן בן הרב שמואל ז"ל

הרב דוב בן הרב אברהם יצחק ז"ל

מרת רחל פריידל בת הרב שמואל זנוויל ע"ה

ניתן להשיג את הקובץ בדוא"ל בכתובת:

A0527618998@gmail.com

© כל הזכויות שמורות

מרדכי פירר

052-7618998

חלק א - הלכות ד' מינים בשנה השמינית נח

אתרוג

א. אתרוג נוהגת בו קדושת שביעית ולכן הוא הפקר, ומותר לקטוף שני אתרוגים לכל אחד מבני הבית הנוטלים ד' מינים^א, ויש לקטוף בשינוי דהיינו בסכין^ב אף שהקצירה היא בשנה השמינית^ג, ואם אי אפשר, יכול להשתמש בכלי המיוחד לכך^ד (ויזהר שלא לקלקל את העץ)^ה.

ב. אין להוציא אתרוג שביעית לחו"ל, ואם עבר והוציא מותר ליטלו לצורך מצוה. וכאשר יש חשש שתבטל המצוה, מותר לכתחילה להוציא לחו"ל^ו.

לולב

ג. לולב אין בו קדושת שביעית^ז, אולם אם בשביעית נעבדה לצורכו עבודה אסורה ראוי להדר ולא ליטלו למצוה^ח.

^א הרמב"ם (פ"ד ה"א) מתיר לקצור מעט מעט ולאכול, והחזו"א בסדר השביעית אות ב' התיר בכמות שמביאים לבית לשבוע. אמנם באתרוג למצוה שאינו טאכל ל"ש לשער כן, ובסי ארחות רבינו (ח"ג עמ' רס"ה) מובא מעשה כעל פרדס שנתן רשות ליטול רק אתרוג אחד וסבר הקה"י דזה חשיב כמשמר שדהו, ושי"מ דשרי ביותר מאחד (ושיעור הלקיטה הוא שני אתרוגים ואם יש לו ספיקות בכשרותם יכול לקטוף יותר, משנת הגר"י ש"י סי"ג).

^ב תנן פ"ח מ"ו דתאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אלא בתרבה, ושיטת הר"ש דדין שינוי הוא בפירות שמורים, אך במופקרים שרי לבצור כאורחיה. אמנם הרמב"ן (ויקרא כ"ה, ה') סובר דדין שינוי נאמר במפוקרים, וכן למד בדבריו המהר"י קורקוס, וצ"ן דכן היא שיטת הרמב"ם שסתם וכתב דיש לבצור בשינוי, וכ"כ החזו"א (י"ב, ה') בדעת הרמב"ם. וגם שיטת ר"ת דדין שינוי בכצירה נאמר על פירות מופקרים, אלא דאיהו לשיטתיה אזיל דפירות שמורים אסורים באכילה, כמבואר בתוס' סוכה (ל"ט ע"ב ד"ה 'בד"א) ויבמות (קכ"ב ע"א ד"ה 'של'), ולפיכך בע"כ דדין שינוי נאמר בפירות מופקרים. ולדעת הר"ש בצירה כאורחיה בפירות מחוברים אסורה מדא"ו ואי עביד שינוי מהני, ובתלוש אסור לבצור כאורחיה מדרבנן. אך הרמב"ן (שם) סובר דגם בפירות מחוברים ליכא איסור בצירה כאורחיה מדא"ו אלא מדרבנן, והרמב"ם הוא שיטה שלישית, ומבואר בדבריו וכ"כ החזו"א (י"ב, ה') דליכא איסור לקצור כאורחיה אלא האיסור הוא בכמות שאם קצר כמות מרובה כדרך הקוצרים לוקה.

^ג החזו"א (ג', כ"ג) מביא את הירושלמי שמתיר לקצור פירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית כשם שמותר לחרוש את הקרקע בשמינית, ותמה על כך דמאחר שפירו"ש מזהר על איסור סחורה בהם גם בשמינית מדוע לא ינהג בהם הלאו של ענבי מנזירך לא תבצור. ותי"ב (י"ב, ז') ד"ה 'אמנסי', דהירושלמי מתיר קצירה כאורחיה כשהיא לתיקון השדה כשם שחרישה מותרת בשמינית, אך קצירה כדרך הקוצרים אסורה, אלא שהוסיף (י"ז, ב') ד"ה 'ובזה' שהאיסור בשנה השמינית בעבודת קרקע בפירו"ש הוא מדרבנן. וע"י גם במנח"ת (מצוה שכ"ח) וז"ל: 'ולא"וין אלו אינם בשנת השמיטה דוקא אלא תלוי בגידולי שביעית וכ"ו ומה שגדל בשביעית אף לאחר שביעית אסור לקצור ולבצור ונוהג בו הלא"וין הללו', וכ"כ במעדני ארץ (סי' ד' אות ח').

^ד כתב בדרי"א (פ"ד ס"יק קס"ב), דהסומך להקל ולקטוף וללקוט מעט מהפקר בלא שינוי במקום שאי אפשר לשנות לא הפסיד. ונראה כוונתו, דלהר"ש במופקר לא בעי שינוי ולהרמב"ם לא בעי שינוי בצורת הקצירה, אלא דלהרמב"ן איכא איסור בקצירה ללא שינוי, ולפיכך ניתן להקל במקום דלא אפשר שהרי גם להרמב"ן הוי דרבנן (ויש להוסיף דפרט בשנה השמינית דלכו"ע האיסור מדרבנן כמבואר בהערה הקודמת מהחזו"א).

^ה אין היתר לגרום הפסד לבעל הפרדס (ע"י ארחות רבנו ח"ג עמ' רס"ד אות ט"ז), ונראה להוסיף, דאם בקצירה בשינוי יקלקל את העץ שרי לקצור כאורחיה דבכה"ג הקצירה היא לצורך העץ ולא לצורך הפרי ושרי בשנה השמינית כמבואר בחזו"א שהובא לעיל.

^ו הפאה"ש (בית רידכ"ז) פ"ה סקני"ו מתיר להוציא, מפני שאיסור הוצאת פירו"ש מחמת הביעור ולדעתו אתרוג אין לו ביעור דמתקיים משנה לשנה. אמנם הגרשז"א במנח"ש (על מתני' פ"ו מ"ה ד"ה 'נהנה הא') נקט, דאתרוג יש לו ביעור וכן בשו"ת 'מש"ב דברי' (ח"ב סי' נ"ו) והחזו"א (י', ו') התמירו בזה. אלא שכתב החזו"א (סי' ארבעת המינים השלם עמ' שכ"ג), וז"ל: 'לשלוח אתרוג בלתי מורכב (ובלתי משומר) לקיום מצוה במקום שיש להסתפק שיבטל המצוה בהעדר המשלוח, הדעת נוטה להתיר ולא ליקח מן העושה סחורה' (וע"ע אג"מ ח"א סי' קפ"ו, ושו"ת משנת יוסף ח"ב סי' כ"ז).

^ז דעת הרמב"ם (פ"ח ה"יא) דבלולב אין קדו"ש ולכן מכליע דמי אתרוג בלולב, אכן יש ראשונים דסברי דאית ביה קדושה כיוון שראוי לטאטא בו והוי הנאתו וביעורו שוה, אולם כתב בדרי"א סקפ"ו וכן בביאוה"ל שם דבימינו שאין דרך לעשות מטאטא מלולב לכו"ע אין בו קדו"ש אלא שהחזו"א החמיר לעצמו, וכ"כ במנח"ש (ח"א סי' נ"א אות כ"ג) דאין בלולב קדו"ש.

הדס

ז. הדס אין בו קדושת שביעית משום שעיקרו למצוה ולא להריח (ואם קוטפים אותו גם כדי להריח בו לאחר החג יש מי שהסתפק שמא יש לו קדושה)^ט, אולם אם בשביעית נעבדה לצורכו עבודה אסורה ראוי להדר ולא ליטלו.

ערבה

ה. ערבה אין בה קדושת שביעית, אולם אם בשביעית נעבדה לצורכה עבודה אסורה ראוי להדר ולא ליטלה^י.

ליקר או ריבה מאתרוגי שביעית

ג. מותר לעשות ליקר או ריבה מאתרוגים, אך אין לעשות כמות גדולה לשמור לזמן ארוך מפני שנראה כעושה לסחורה (וגמ"ח של ריבת אתרוגים הזקוק לכמות גדולה, יקבל מכמה נשים שכל אחת עשתה כמות קטנה)^{יב}.

ד. אתרוגים חייבים בביעור^{יג}, אמנם מי שבידו כמות קטנה שאינה יותר ממזון ג' סעודות אי"צ לבער. אך מי שבידו כמות גדולה כגון ליקר אתרוגים או ריבת אתרוגים (ומצוי בגמ"ח של ריבת אתרוגים שבידו כמות גדולה) ועדיין לא התחיל

^ח כ"כ הגר"ש"א (מכתב מתאריך אלול תשס"ח שנדפס בירחון נזר התורה, תשס"ח גליון י"ח עמ' שצ"ג, ונדפס גם בקובץ תשובות ח"י ס"י פ"ד), וזה לשונו: "כבר מילתי אמורה דגם לדעת החזו"א הסובר דהיתר של פסידא חל אף במקום של הפסד פירות היינו דווקא כשיש הפסד מהותי לפירות, אבל אין היתר לעשות מלאכות דרבנן לצורך מצוה (בגידולים לצורך ארבעת מינים). לכן אם נעשתה מלאכה כדי להכשיר את הלולבים למצוותם (ולא לצורך הפסד התמרים), ומחמת אותה מלאכה הלולבים ראויים למצוה טפי, ראוי להדר ולא ליטול לולבים אלו. אולם אם המלאכה לא הועילה ללולבים מותר להשתמש בלולבים אלו למצוותם". וכן נדפס שם (עמ' שצ"ד) מכתב מהגר"ש"ו והגר"ק בענין לולבים והדסים שנעשו בהם מלאכות האסורות בשביעית, דהמהדרים לא יקחו מהם אלא מאלו שלא נעשו בהם מלאכות האסורות אע"פ שהם פחותים בניו וביופי מאלו שנעשו בהם מלאכות.

ומבואר בקובץ תשובות (ח"א ס"י רל"א אות ד'), דליכא היתר לעשות עבודות עבורם להשביחם למצוה, ואין זה בגדר אוקומי אילנא, משום דההיתר הוא רק למניעת הפסד הפרי ולא כדי שהאתרוג יהיה ראוי למצותו ללא פגם. ולכן לולבי דרי שגדלו בעצי תמרים שמגדלים אותם גם לצורך הפירות, אין חשש אם נעשו בהם מלאכות לצורך הפירות למניעת הפסד (אף אם יתכן שהמלאכות הועילו גם ללולבים). אולם אם נעשו מלאכות מיוחדות לצורך הלולבים, או בעצי תמרים שמגדלים אותם רק לצורך הלולבים, ראוי להדר שלא להשתמש בו לצורך מצוה אף אם נעשו מלאכות דרבנן לשם כך.

^ט הירושלמי ריש פ"ז הסתפק האם יש קדושה במיני בשמים, ובס' צ"ץ הקודש (ריש ס"י ט"ו) הביא את הוראתו של המהר"ל דסק"ל בקונה אתרוג שביעית שיבליע את דמי האתרוג בהדסים, וש"מ דאין בהדסים קדושה אף שיש להם ריח והיינו משום דעיקרם למצוה (וכדמות ראה יש להביא מהמהר"ש"א ס"י פ"ג, דעצי תות הואיל וגידולם הוא לצורך העלים למאכל לתולעי המשי אין בפירותיהם קדושה, וה"ל אף שיש להדסים ריח מ"מ אין מגדלים אותם לכך אלא למצוה). ובשב"ח (ח"א ס"ס קפ"א) כתב, דהיה לו מו"מ עם החזו"א בדין הדס והיה פשוט לחזו"א שאין בו קדושה, וכן בדרי"א (פ"ז ציוה"ל אות רכ"ב) הביא דהחזו"א החמיר לעצמו אך צידד להקל בזה. וגם הגר"ש"א (מנח"ש ס"י נ"א ריש אות כ"ג) נקט דאין קדושה בהדסים מפני שאין עומדים לריח. ובמנח"ש (ח"ו ס"י ק"ל אות ג') חילק בין אם נקטפו למצוה דאין להם קדושה לכין אם נקטפו לריח דאית בהו קדושה, ונשאר בצ"ע מה הדין כשנקטפו למצוה וגם כדי שישמשו לריח במוצאי יו"ט (ולולא דבריו היה נראה דהעיקר הוא דעת המגדלים והרי כוונתם למצוה).
^י כדלעיל גבי לולב (ובמשנת הגר"ש"א פ"ז ס"ו מובא דראוי להחמיר שיש להדס קדושה משום דיש המגדלים אותו לריח ולכן לכתחילה יקנה הדס מגויים).
^{יא} כדלעיל גבי לולב, וכ"כ במשנת הגר"ש"א פ"ז ס"ו.

^{יב} כתב בדרי"א פ"ה סק"ח, דפירושה אין כובשין אותן ודוקא בכובש הרבה דמחזי כסחורה, ובציוה"ל סק"ה הוסיף דאף אם הדרך בכך לא מהני. והנה לא התבאר שם מה נחשב הרבה, ומיהו מה שעושים לבית צנצנת אחת ודאי לא נחשב הרבה, אמנם יש גמ"ח המחזיק כמות מרובה, ונראה דשרי באופן שיעשו כמה נשים כמות קטנה וכל אחת תתן לגמ"ח וכך תהיה לו כמות גדולה.

^{יג} איתא בסוכה (ל"ה ע"א) דאתרוג נקרא פרי עץ הדר משום שדר באילנו משנה לשנה, וא"כ הוא לא כלה לחיה בשדה ואינו חייב בביעור. מאידך אמרינן ברי"ה (ט"ו ע"א) דאתרוג שביעית שנכנס לשמינית פטור ממעשר וחייב בביעור. אכן י"ל, דאם נמצאים אתרוגי שביעית בעץ אין חיוב ביעור, אך כשכלו ממנו יש לבער אע"פ שכבר נמצאים על העץ אתרוגים של שנה שמינית (וכמתני' דבנות שוח ריש פ"ה). ולדינא נחלקו הפוסקים, דהרידב"ז (על פאה"ש פ"ח ס"ס י"ג) כתב דאין חובת ביעור באתרוגים מפני שנמצאים על העץ בי' וגי' שנים, והא דאמרינן ברי"ה דיש חובת ביעור היינו בזמן חז"ל שהיו רגילים לאכול את האתרוגים, אך בימינו שנלקטים רק למצוה הרי אלו שלא נלקטו נשארים על העץ כי אין לוקטים אותם לאכילה, וא"כ אינם כלים מהשדה. ובדרי"א (פ"ז הי"ג) הביאוה"ל ד"ה 'כללי' יישב את הסתירה בין הסוגיות, דק"ל דאין אוכלין על פירות שמינית ואם כלו פירות שביעית צריך לבער מיד, ולכן מה שנשארו על העצים אתרוגי שמינית אין זה מציל מביעור את אתרוגי השביעית. אמנם הוא נשאר בקושיה, שהרי אתרוג עומד משנה לשנה ואתרוגים שחנטו באלול של שביעית מתקיימים עד סוף שמינית ונכנסים לתשיעית וא"כ איך שייך ביעור באתרוגים, ונשאר בצ"ע. ולדינא החזו"א (ט"ו י"ז ד"ה 'ימותר') כתב, דאתרוג דשביעית חייב בביעור, וכ"כ בס' השמיטה (פ"ט ס"ט), וגם הביא את תשובת הגר"ש סלנט להנצי"ב שזמן ביעור האתרוג בחודש שבט, וכן נהגו בימינו דיש ביעור לאתרוגים, ולענן הקושיה דהרי הוא דר באילן, הנה בימינו מגדלי האתרוגים קוטפים מהעצים לאחר סוכות את האתרוגים שנשארו עליהם כדי שלא יכחישו אותם (ועי' מאמר ב'הליכות שדה' מס' 161 עמ' 27-35).

לאכול או לשתות מהם", יש לבער דהיינו להפקיר^ט (או לחלק לכמה אנשים לכל אחד מזון ג' סעודות). ומאחר שנחלקו הפוסקים אימתי זמן ביעור אתרוגים, יש להפקיר לאחר החג (מעת שיש בידו אתרוגים בכמות של יותר מג' סעודות) ולזכות שנית רק לאחר חודש שבט^ט.

נשיכת פיטם אתרוג שביעית

ת. אשה מעוברת מותר לה לאחר החג לנשוך את הפיטם של האתרוג, ויש לנגוס בפיטם ולא בפרי עצמו".

תליית פירות שביעית בסוכה

ט. פרי שביעית שאינו מתקלקל בשמש מותר לתלותו בסוכה לנוי".

⌘ חלק ב - כשרות פרגולת הצללה לסכך [שתי הערות למעשה] ⌘

א. פרגולת הצללה הבנויה באופן שמחברים שני קרשים בצדדים ובהם מוכנסים באלכסון נסרים דקים זה אחר זה לתוך חריצים שבקרשים, ניתן להשתמש בה כסכך כאשר צילתה מרובה מחמתה (אם הגשמים יכולים להיכנס דרכה, וראוי שהנסרים לא יהיו קבועים במסמרים או תקועים בחוק דב), ובכל שנה לפני החג יש לחדש בה דבר ע"י הרמת נסר אחד (אם

י' תנן בפ"ט מ"ה שאם התחיל בה הרי הוא כמבוער, וביאר בירושלמי (ע"ה ע"א), "חזקיה אמר מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא", וכתב החכ"א בשערי צדק (י"ט, י"ח ובביני"א סק"א), דלאחר שפתח את חבית הכבושים והתחיל לאכול ממנה היא ממהרת להתקלקל תוך זמן קצר ולכן חשיבא כמבוערת ואי"צ לבער אותה בהגיע זמן הביעור אלא יכול להמשיך ולאכול ממנה עד סיומה גם לאחר הביעור (וע"י בקה"י סי' כ"ג סק"ג מה שביאר בדין זה). ולכן אם התחיל לאכול מהריבה או לשתות מהליקרא אי"צ לבער את הנשאר אם המאכל או המשקה עתיד להתקלקל מחמת הפתיחה, אך אם אינו מתקלקל וכן מה שנמצא באריזה אחרת חלה עליהם חובת ביעור.

י"י שיטת הרמב"ן פ' בהר (כ"ה, ז') בביאור שיטת רש"י דביעור היינו הפקר, וכן היא שיטת התוס' פסחים נ"ב ע"ב (ד"ה וימתבערין) שהוא הפקר לכל, לאדם או לבהמה, והרמב"ן גופיה סובר שהוא הפקר לאדם. אך שיטת הרמב"ם פ"ו הי"ג דהיינו שריפה וכלוי מהעולם, וא"כ לדבריו אין תקנה לגמ"ח לשמור כמות מרובה מריבת האתרוגים לאחר זמן הביעור. והנה החזו"א (י"א, ז') פסק כהרמב"ן וכ"כ בדרי"א פ"ו סק"יז, אכן אף הנהוג כהרמב"ם (ע"י אורלי"צ פ"ג תשובה ד'), מ"מ הרבה נקטו בדעתו דשביעית בזה"ז דרבנן (דרי"א פ"ט סק"ח ובציוה"ל סק"יח) וא"כ אפשר שבמקום שספק אימתי זמן הביעור יש לחקל כהרמב"ן וממילא לכה"פ עד חודש שבט לא נאסר (וע"י משפ"א פל"ב ס"ג ובהע"י 10 דדעת הגרישי"א דפירות שאין ידוע זמן ביעורם ולא ביער בשוגג בימים המסופקים לא נאסרו). ויש גם להוסיף את דעת הגרישי"א (שיח אמונה פ"ו הערה 79) דאף בני ספרד יכולים לנהוג כהרמב"ן ולהפקיר. י"י לענין זמן הביעור מצינו כמה שיטות, דכאמור הגרי"ש סלנט סבר שהוא חודש שבט, ולכן בלוחות נדפס תאריך ביעור האתרוגים א' שבט. אמנם החזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמ' רס"ז מעדות הגרני"ק) הזדרז לאכול את האתרוג המטוגן מיד לאחר הסוכות, כי חשש שיגיע זמן הביעור, אמנם לא אמר את זמן הביעור המדוייק. ודעה שלישית היא דעת האג"מ (או"ח ח"א סי' קפ"ו ד"ה יוהנה"ו), דלשיטת הרמב"ם דאזלינן באתרוג בטר לקיטה אי"כ זמן הביעור הוא בתחילת השמינית (שהרי מכאן ואילך כל הפירות שילקטו הם כבר פירות שמינית), וכ"כ במנח"ש (ח"ב סי' קכ"ג אות ט' ד"ה ו'למשי"כ). ומעתה יש לדון כיצד ניתן להשאיר ריבת אתרוגים למשך השנה. והנה בדרי"א (פ"ו סק"יד) כתב דמי שיש לו רק מזון ג"ס אין עליהם חובת ביעור, ומשמע דעל ג"ס ליכא כלל חובת ביעור. וכן מבואר להדיא בסדר השביעית (לר"י שפירא) וז"ל: "ואין חיוב ביעור אלא אם יש לו יותר ממזון שלש סעודות מפירות שביעית, ובפחות מכמות זו אין חובת ביעור", ולפ"י שרי לאכול מזון ג"ס גם לאחר זמן הביעור. ולפיכך אם יש כמות מועטה אי"צ לבער. אך לעיתים יש גמ"ח המחזיק כמות מרובה, ועליו לבער דהיינו להפקיר את הריבה.

אלא שמאחר שנחלקו הפוסקים אימתי הוא זמן הביעור, הרי שא"א להפקיר ומיד לזכות שהרי יתכן שעדיין לא הגיע זמן הביעור. ומצינו בזה דעת החזו"א (סדר השביעית סי' כ"ו סק"ה ד"ה יקנה') שכתב, וז"ל: "קנה היום והפקירן כדון ביעור וחזר וזכה בהן, אם לא נתברר לו שכבר הגיע אתמול זמן הביעור ואפשר שהיום הגיע זמן הביעור, חייב לקיים מצות ביעור גם היום, נמצא מבער כמה ימים עד שיצא הספק מליבו". ומבואר דיש להפקיר ויכול לזכות בסוף היום אלא שיצטרך להפקיר למחר עד שיתברר לו שודאי הגיע זמן הביעור. אמנם דעת הגרש"ז"א (מנח"ש ח"א סי' נ"א אות י"ח), דכאשר זמן הביעור אינו ידוע לא מהני להפקיר כל יום ולחזור ולזכות, אלא יש להפקיר ולחזור ולזכות רק לאחר שידוע בבירור שכבר הגיע זמן הביעור. וא"כ ניתן להפקיר ולזכות רק לאחר שכבר עבר זמן הביעור לכל השיטות.

י" משנת הגרי"ש פ"י ס"י, דמותר לנגוס את הפיטם שאינו עומד לאכילה (ולכן יש להיזהר שלא לנגוס חלק מהפרי דממהר את קלקולו. והסגולה היא בנגיסת הפיטם, ע"י אוצר הברית פ"א סי' ז' ס"ב).

י"י פרי המתקלקל בשמש הוי הפסד בידים (חזו"א י"ד, י'), ולכן אין לתלותו בסוכה. ובשו"ת להורות נתן (ח"ג סי' ל"ו) דן לאסור אף בפרי שאינו מתקלקל משום שהוקצה למצותו וא"א לאוכלו כל שבעה ונמצא שממעט את זמן אכילתו, אך כהערות הגרישי"א לבכורות (י"ב ע"ב ד"ה ינו"י) דחה זאת, דאדרבה אם נוי סוכה הוא סתירה לשביעית, א"כ לא חל עליו דין מוקצה דאין בכוחו להקצותו ולאוסרו בהנאה מאחר שהוא סותר לדין לאכלה דשביעית.

הוא על פני כל אורך הסוכה, או הרמת כמה נסרים קטנים בשטח של טפח על טפח) ואח"כ יניחוהו חזרה (דין זה התבאר בקובץ הלכה סדורה - חגים שנת תשע"ז¹⁷).

ב. ויש להוסיף, שאם הפרגולה מסככת על מקום שבמשך השנה יש בו רק קיר אחד או שנים ולפני החג מוסיפים דופן שלישית להכשר סוכה, נמצא שהפרגולה קדמה לדופן זו וא"כ היא פסולה לשמש כסכך וכדין סכך שקדם לדפנות¹⁸. אכן בדרך כלל הפרגולה בנויה באופן כזה שיש כעין מסגרת עצים שעליהם מניחים את הנסרים הדקים, ועצים אלו אם גובהם לכה"פ טפח הם נחשבים כדופן (אף שהם סמוכים לסכך ולא נמצאים למטה צמוד לרצפה)¹⁹ ולכן הפרגולה כשרה לשמש כסכך (כי עצים אלו קדמו לסכך, שהרי קובעים אותם בתחילה ואח"כ מניחים את הנסרים הדקים עליהם).

ג. עוד יש להוסיף, דיש המשתמשים בפרגולה זו במשך השנה לצניעות ולא רק להצללה מחום השמש, בפרט אלו שגרים בקומות התחתונות והפרגולה משמשת להם למניעת היזק ראייה משכנים הגרים מעליהם. במקרה זה הפרגולה פסולה לשמש כסכך (וגם לא מועיל להניח סכך אחר עליה שהרי צילתה מרובה מחמתה מצד עצמה). והעצה לזה היא, שתהיה בנויה באופן שאינו מונע את היזק הראייה אלא בתוספת כיסוי נוסף שמונח עליה במשך השנה והוא זה שישמש לצניעות, ובסוכות מורידים אותו ואז הפרגולה כשרה לשמש כסכך²⁰. ואם אין אפשרות בזה או שהיא לבדה כבר מונעת את היזק הראייה ללא כיסוי נוסף, יש להוציא את הנסרים לפני החג ולהחזירם למקומם לשם סוכה.

⚡ חלק ג - מצות ישיבת סוכה ⚡

ברכת לישב בסוכה

א. נהגו שאין מברכים כשנכנסים לסוכה אלא בשעת האכילה²¹. ונכון, שכשנכנס לסוכה יקח מאכל העשוי מחמשת מיני דגן ויאכל מעט יותר מכביצה ויברך עליו 'לישב בסוכה', ולא יחכה עם הברכה עד זמן האכילה²².

¹⁷ וביתר הרחבה בסי' מור הרים על שו"ע ה"ל סוכה סי' תרל"ה סק"ב.

¹⁸ אם במשך כל השנה הפרגולה בנויה במקום שיש בו קיר אחד או שנים ובסוכות מוסיפים דפנות כדי שיהיו ג' דפנות להכשר סוכה, לכי הסכך קדם לדופן והסוכה פסולה כדברי הרמ"א סי' תרל"ה דבעינן שהמחיצות יקדמו לסכך. והנה הפמ"ג (שם משב"ז סק"ה) צידד שבדופן אחת שקדמה לסכך סגי, אמנם בבכור"י סק"ח נקט דבעינן שיקדמו כל ג' הדפנות לסכך, וכן נראה מבאיור הגר"א ועיי' בזה בשו"ת שבה"ל (ח"ז סי' נ"ו) וכן נקט הקה"י (סי' ו') בדעת הגר"א (ועיי' משי"כ בזה בסי' מור הרים על סי' תרל"ה סק"ז).

¹⁹ הרמ"א התייר אם היה עכי"פ טפח הסמוך לסכך לפני הדפנות, ובאר המ"ב סק"א דעשה טפח רוחב סמוך לסכך ועל פני כל הסוכה ואח"כ גמר את המחיצות דמהני כמו בחוטט בגדיש דהוי תוספת על האהל שהיה מעיקרא, דמחיצה טפח מקרי אהל ואיכא שם סוכה על הסכך. ולפיכך אם המסגרת שעליה מונחת הפרגולה היא ברוחב (מלמעלה למטה) של לכה"פ טפח אין בזה חשש.

²⁰ בשו"ת יחלקת יואבי (תניינא סי' ג') דן במי שמסכך לצל וגם לדירה, דהיינו שחושב שבסוכות ישמש הסכך לצל ואח"כ ישאר במשך השנה לתשמיש דירה. והוא מביא דהגר"ז ריש סי' תרכ"ו פסל בזה (התם הוא מיירי בעשה לשם צל וגם לשם צניעות), מפני שסוכה אינה יכולה להיות גם בתשמיש של בית אלא רק לשם צל. ואין לומר דהואיל ובסוכות כוונתו רק לשם צל ולא לדירה דמהני (כי מחשבת דירה היא רק לאחר סוכות), משום שמצינו בירושלמי דמי שנטע אילן שיהיה בשנה הראשונה לסייג ואח"כ לפירות, דכבר מתחילה אית ליה דין ערלה, וחזינן דמחשבתו לפירות מחשיבתו כבר עתה כאילן לפירות. והיינו מה שחושב על הסכך שישמש לאחר סוכות לדירה, עושה שכבר עתה חשיב דירה ולפיכך הסכך פסול, עכ"ד.

ובשו"ת אבני"ז (סי' תע"ד) הסכים עמו, אלא שכתב דאם מוסיפים כיסוי נוסף מלבד הסכך כדי שיגן היטב מהגשמים, י"ל דהסכך עצמו לא חשיב דירה אלא רק הכיסוי. ואמנם אם הכיסוי מחובר בצירים לסכך נראה דהסכך חשיב כחלק ממנו וא"כ אית ליה שם דירה, אך אם הוא אינו מחובר אליו אלא שמניחים את הכיסוי על הסכך, אין הכרח למימר שהסכך עצמו הוא חלק מהדירה, אלא הוא עשוי לצל ורק על הכיסוי שמעליו איכא שם דירה. והנה כתב החזו"א (סי' ק"נ סק"ח), דמי שחושב לשם סוכה וגם לכל השנה דמהני. אך נראה דאין זה סותר לדבריהם שפסלו בזה, כי אינהו מיירי באופן שחושב לסוכה וגם לדירה, ואילו החזו"א מיירי בדין סוכה לשם חג, ואתא לאשמועינן דאם חושב לשם חג וגם לכל השנה לצל (ולא לדירה) דמהני לענין שא"י צ' לחדש בה דבר, אך הוא לא מיירי כשחושב לצל וגם לדירה. ולפיכך המשתמש בפרגולה לא רק להצללה מהשמש אלא גם לצניעות למנוע היזק ראייה מהשכנים, יש בזה פסול משום שעשויה לצל וגם לדירה. והעצה לכך, שהפרגולה תהיה באופן שאינה מונעת את היזק הראייה אלא ע"י כיסוי נוסף שמונח עליה במשך כל השנה שהוא זה שישמש לצניעות, ובסוכות הרי מורידים אותו (ועיי' בזה בהרחבה בסי' מור הרים על סי' תרל"ה סק"ה אותיות ב"ג).

²¹ שו"ע ורמ"א סי' תרל"ט סי"ח, וכדעת ר"ת המובא בטור דהאכילה היא העיקר ופוטרת את הישיבה והשינה שהם טפלים לה. לכן הנכנס לסוכה ועתיד לאכול רק בעוד זמן, לא יברך על ישיבת הסוכה אלא לכשיאכל.

²² מ"ב שם סקמ"ו, משום דעת הר"י והרמב"ם דסברי שיש לברך על הישיבה גם ללא אכילה, וכוותייהו פסק הגר"א שם סי"ח ובמעש"ר אות רי"ח.

ג. אם שכח לברך 'לישב בסוכה' ונזכר באמצע אכילתו יברך ואפי' לאחר ברהמ"ז, מפני שגם הישיבה היא חלק מהמצוה. ומ"מ אם עדיין לא בירך ברהמ"ז יברך 'לישב בסוכה' ויאכל מעט^ה.

ג. הנכנס לסוכתו שלא למטרת אכילה אלא כגון לישון בה, נחלקו הפוסקים האם מברכים, ומנהג העולם שלא לברך. וניתן לאכול לפני השינה פת הבאה בכיסנין מעט יותר מכביצה כדי שיוכל לברך לכו"ע^י.

יציאה מהסוכה וחזרה אליה או לסוכת תבירו, לענין ברכת לישב בסוכה

ד. היוצא באמצע סעודתו להתפלל וחוזר לסוכה להמשיך את סעודתו, אינו מברך שנית 'לישב בסוכה'^י, ואם הוא יוצא להתפלל וחוזר אח"כ לסוכתו לסעודה חדשה, מברך 'לישב בסוכה'^י.

ה. הנכנס לסוכת חברו ואינו אוכל שם, אינו מברך 'לישב בסוכה'^י.

ו. היוצא באמצע סעודתו לסוכת חברו, אם היה בדעתו בשעה שבירך בתחילת אכילתו בסוכתו שהוא רוצה להמשיך את הסעודה בסוכת חברו, אינו מברך שם שנית 'לישב בסוכה'. אולם אם לא היה בדעתו בתחילת האכילה ללכת לסוכת חברו אלא נמלך לאחר מכן, ראוי שלא ילך (ואם הלך לא יברך)^י.

על אלו מאכלים מברכים לישב בסוכה

ז. האוכל יותר מכביצה מתבשיל של חמשת מיני דגן כגון פתיתים, אטריות, חייב בסוכה מספק וכדין פת, אך לא יברך 'לישב בסוכה' אלא כשאוכל בדרך קביעות, דהיינו בחבורה או בשיעור חשוב שקובע עליו סעודה^{יא}.

ח. האוכל פת הבאה בכיסנין כגון עוגות, קרקרים וכיו"ב יותר מכביצה חייב בסוכה, אלא שיש מחלוקת האם יברך 'לישב בסוכה' ומנהג העולם לברך. וכדי לצאת מידי ספק, ישאר לשבת בסוכה זמן מה, ויכוון בשעה שמברך 'לישב בסוכה', על האכילה ועל הישיבה שלאחריה (ועי' בהערה האם יש להקדים ברכת 'לישב בסוכה' לברכת 'בורא מיני מזונות')^{יב}.

ט. בשבת ויו"ט כשמקדש ואוכל פת הבאה בכיסנין, יכול לברך 'לישב בסוכה' גם כשלא נשאר לשבת זמן מה^{יג}.

שתיה חוץ לסוכה

י. שתיה שבאמצע האכילה חייבת סוכה, ולכן מי שבאמצע אכילתו יצא מהסוכה אין לשתות אף מים חוצה לה^{יד}.

^ה מ"ב ס"י תרל"ט סקמ"ח. ונראה שא"צ לאכול לחם אלא כל מה שיאכל סגי שהרי הוא באמצע הסעודה, וכן סתם המ"ב דיאכל מעט ולא הצריך פת.
^ו המ"ב ס"י תרל"ט הביא את דינו של הח"א, דמי שיוצא מהסוכה לאחר אכילה וחוזר אליה ולא יאכל עתה אלא עתיד לצאת לביהכ"ס ואז לחזור לסוכה לאכילה, צריך לברך על הכניסה שהיא ללא אכילה, ולדבריו יש לברך נמי על כניסה לסוכה למטרת שינה.
^ז וכ"ד הגרש"א (בפסקיו ב"י הסוכה אות כ"ג), אלא שהעיר מהשעה"צ ס"י תרס"ח סק"ז דמבואר שאין מברכים על שינה. ונראה עוד להוסיף, דכתב המג"א ס"י תרל"ט ריש סק"ז בשם הגה' סמ"ק, דהמברכים לישב בסוכה אם אינם אוכלים אלא רק יושבים שעה אחת, קרוב לומר דהוי ברכה לבטלה, ושי"מ דאין מברכים על שהייה בסוכה ללא אכילה. וכן הטור ב"י תרמ"ג הביא מהרא"ש, דרגילים העם שאין מברכים אם נכנס לטיול ולשינה אלא בשעת האכילה.
^ח ובשעה"צ ס"י תרל"ט סק"א נמי מבואר דלא כהח"א, דכתב שיש לברך אם יצא מסוכתו וחזר לסעודה חדשה, כי מצרפים את דעת המג"א דשינוי מקום הוי הפסק עם דעת הט"ז ור"י עמדין ובכור"י דאכילה הוי ענין חדש, ושי"מ דאם חוזר לסוכתו ללא אכילה אין לברך. מכל הני עולה דלא כהח"א והגרש"א, וכן נוהגים העולם שמברכים רק על האכילה. והרוצה לאפוקי נפשיה מפלוגתא, יאכל מעט יותר מכביצה של פה"כ לפני השינה ויברך.
^ט דעת המג"א ס"י תרל"ט סק"ז דהליכה חשיבא הפסק, אך האחרונים פליגי וכ"ד השעה"צ שם סק"א, דאם לא הסיח דעתו מלאכול אינו חוזר לברך.
^י מ"ב שם סוף סקמ"ז, דמצרפים את דעת המג"א דהליכה חשיבא הפסק, לדעת הט"ז והבכור"י דסברי שאכילה שניה היא ענין חדש.
^{יא} שעה"צ שם סק"ג בשם הגר"י. אכן דעת הח"א דמברך בסוכת חברו גם אם אינו אוכל, דדוקא בסוכתו שלו שהדרך היא לאכול אמרינן דאינו מברך אא"כ אוכל. ודע דהנכנס לסוכת חברו רק לזמן קצר ואינו יושב שם, לכו"ע אינו מברך.
^{יב} דין ראשון מובא במ"ב ס"י תרל"ט סקמ"ח. ואם נמלך אח"כ ללכת לסוכת חברו, בשעה"צ סק"ז הביא את דעת הבי"מ דס"ל לילך וא"צ לברך על סוכת חברו, דלא דמי לטלית דקיי"ל ב"י ח' דמברך על כל טלית, משום דהתם כל טלית היא מצוה בפני"ע, משא"כ הכא דאכילה בסוכת חברו אינה מצוה בפני"ע מאשר אכילה בסוכתו. ומ"מ הואיל ויש חולקים, מסיק השעה"צ דעדיף שלא יצא באמצע סעודתו לסוכת חברו.
^{יג} שו"ע ס"י תרל"ט ס"ב ומ"ב סקט"ו ובה"ל (ד"ה 'אם').

^{יד} מ"ב ס"י תרל"ט סקט"ז, ודעת הגרש"א (ס' הסוכה עמ' תני"ג) דלכ"י יש להקדים ברכת לישב בסוכה לברכת במ"מ, דלדעת הפוסקים שאין לברך לישב בסוכה על פת הבאה בכיסנין, אם יברך לישב בסוכה אחר ברכת במ"מ הוי הפסק בין ברכת הנהנין לבין האכילה (ומיחו נראה שאין נוהגים כדבריו).
^{יז} מפני שאוכל אותה בתורת סעודה הצריכה לקידוש, ומחשבתו מחשיבה אותה קבע, מ"ב שם סקט"ו.

יא. יש מי שאומר, דאף שלא בעת הסעודה כשנמצא סמוך לסוכה אין לשתות חוצה לה^ל.

היסח הדעת בברכת לישב בסוכה

יב. מי שאכל בסוכה וסיים ויצא ממנה כגון שיצא להתפלל, אלא שאח"כ התברר לו שכעת אין מנין ונמצא שהסחת הדעת שלו מהסוכה היתה בטעות (שהרי אם היה יודע כן היה נשאר לשבת בה), אם הוא חוזר לסוכתו, מספק אין לברך לישב בסוכה^ל, וטוב יותר שיאכל עתה דבר המחייב סוכה כדי שיוכל לברך לישב בסוכה ולצאת מידי ספק^ל.

^ל איכא גוונא דשתייה חייבת בסוכה, והוא מש"כ הר"ן (י"א ע"א מדפה"ר ד"ה 'אוכלין') וז"ל: "ודקאמר שותין ארעי הכי קאמר, דאם שותה פעם אחת עם אכילת ארעי אינה נחשבת קבע, והכי משמע מדלא בעינן בגמרא כמה שתיית ארעי, וכן פירש"י ז"ל כדטעים בר בי רב שטועם מלא פיו ושותה". ומבואר דשתייה היא ארעי כאשר גם האכילה ארעי, משא"כ כששותה בתוך סעודת קבע אז גם השתייה נחשבת קבע וחייבת סוכה. וכ"כ המאירי (כ"ז ע"ב ד"ה 'אמר') וז"ל: "ולענין שתייה לא הוזכר בה שיעור קבע וארעי, ויש אומרים שכל שתייה בלא אכילת דבר המחויב לסוכה עראי היא, ועם אכילה היא נגדרת אחר האכילה, אם האכילה קבע אף היא קבע, ואם אין האכילה קבע אף היא אינה קבע".

וכן מוכח ממה שהסתפק בהג"א (על הרא"ש סי' מ"ג והביאו בדרי"מ סק"ד) האם שתיית יין עם סעודת פירות או אף בלי זה מחייבת סוכה, וכתב וז"ל: "ומיהו שתיית יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות בלבד וכגון שלא אכל לחם ולפתן אין לי לברר אם מותר חוץ לסוכה" וכו', ושי"מ שאם היה אוכל לחם פשיטא ליה שגם השתייה מחייבת סוכה, והיינו מפני שהשתייה נחשבת קבע כאשר היא בתוך סעודת קבע. וכן היא מסקנת השעה"צ סק"כ"ט, והוסיף דאף מים בתוך הסעודה צ"ע אי שרי חוץ לסוכה.

^ל כן מובא מהגרשז"א (הלכ"ש פי"ט ס"ח מחי' כתי"ל), דמי שנמצא סמוך לסוכה עליו להיכנס לתוכה אף לשתיית מים, דזה הוי בגדר תשבו כעין תדורו כמו אדם הנמצא סמוך לביתו דנכנס לתוכו ואינו שותה בחוץ. וכתב שם, דהנה בשעה"צ סק"כ"ט העיר היכי משכחת לה שאיכא חובה לשתות בסוכה ותיריך דמיירי בשתייה שבתוך האכילה, אך לדבריו ז"ל באופן אחר דמיירי בשתייה כשהוא סמוך לסוכה. ושמעתי להעיר, דהנה ה"ט"ו סק"י הביא את ההג"א שמתפסק האם שתיית יין בדרך של קביעות חייבת בסוכה, וכתב בתו"ד וז"ל: "דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתייה בלא אכילה", עכ"ל.

ושי"מ דמדין תשבו כעין תדורו אין לחייב בשתייה ללא אכילה, וזה היפך סברת הגרשז"א דמחייב שתייה בסוכה כשסמוך אליה מדין תשבו כעין תדורו. ועוד יש להעיר, דהנה נחלקו הראשונים מדוע שתייה פטורה מסוכה, דהר"ן (י"א ע"א מדפה"ר ד"ה 'אוכלין') כתב דהיא אינה חשובה ולא הוי כעין תדורו, והיינו דפעולה שאינה חשובה אינה בכלל דירוקין ולכן אכילת ארעי או שתייה פטורים מסוכה. ולעומת זאת, הריטב"א (כ"ה ע"א ד"ה 'אוכלין') כתב דטעמא משום שאדם אוכל אכילת ארעי חוץ לביתו. ויתכן דאיכא נ"מ ביניהם בחידושו של הגרשז"א, דלפי הר"ן יש מקום לומר דפטור משתייה בסוכה אף כשנמצא סמוך אליה כי כל שתייה אינה חשובה. משא"כ אליבא דהריטב"א יש לומר דתליא במציאות, ואמנם אכילת ארעי רגילים לאכול חוץ לבית, אך שתייה כשהוא סמוך לבית דהדרך היא לשתות בבית ולא בחוץ, ה"ה נמי דחייבת בסוכה כשנמצא סמוך אליה. אלא שבמ"ב סק"י"ב מוכח שהר"ן והריטב"א לא פליגי, דהוא כתב שאכילת ארעי לא חשיבא לחייבה בסוכה כי מצוי שאוכלה שלא בביתו, ובשעה"צ סק"כ"ה ציין לר"ן ולריטב"א, ושי"מ שהוא למד דאין מח' ביניהם אלא הם טעם אחד, והיינו דאכילת ארעי לא חשיבא לחייבה בסוכה כי מצוי שאוכלים אכילה כזאת חוץ לסוכה.

^ל יש לעיין האם הסחת הדעת בטעות מחייבת ברכה מחדש, ושאלה זו אינה רק בברכת המצוות וכגון בגוונא דידן שיצא מסוכתו ע"ד להתפלל אך נוכח לדעת שכעת אין מנין, ואם היה יודע כן לא היה יוצא מסוכתו, אלא גם בברכת הנהנין כגון שחשב שאין יותר מה לאכול והסחית דעתו מאכילה ועדיין לא בירך ב"א, ואח"כ מצא דבר מאכל נוסף שאילו היה יודע ממנו לא היה מסיח דעתו מאכילה, האם צריך לברך עליו ברכה ראשונה.

והנה כתב הח"א (כלל ל"א סכ"ז), דמי שעלה לתורה וקרא ב' פסוקים אך היה סבור שקרא ג' פסוקים ובירך ברכה אחרונה (ועדיין לא התחיל לברך העולה אחריו), חוזר וקורא עוד פסוק אחד ללא ברכה לפניו אלא לאחריה. וחיליה מחידושו של המג"א סי' ק"צ סק"ג, דמי ששתה כוס ברהמ"ז והיתה דעתו לשתות עוד מיד, אלא שבירך מעין ג' על כוס ברהמ"ז משום שטעה בדין והיה סבור שצריך לברך עליה אף שרוצה להמשיך לשתות יין, דא"כ צריך לברך על היין שישתה ברכה ראשונה. וסי"ל לח"א דה"ה הכא, שהרי היתה דעתו לקרות ג' פסוקים כתיקון חכמים אלא שהיה סבור שכבר קרא ג' פסוקים. ולכ' ראייתו צ"ב, דהמג"א מייירי דבעת שבירך ב"א היתה דעתו לשתות עוד, ואילו בגוונא דהח"א הרי לא זכר שצריך לקרוא עוד פסוק וא"כ לכ' במה שבירך על התורה הרי הסיח דעתו עוד מלקרוא. אלא נראה דהיה פשוט לח"א דהיסח הדעת בטעות לא הוי היסח הדעת, אלא דמאחר שבירך ב"א לכ' הוי הפסק, ולזה הוא הביא ראייה מהמג"א דמוכח מיניה דאינו כן אלא דב"א לא חשיבא הפסק אם לא היה היסח הדעת.

ומיהו צ"ע למימר דהח"א סובר דהיסח"ד הדעת בטעות לא הוי היסח"ד, דהנה הוא פסק (כלל נ"ט ס"ח) דמי שחשב שהוא צריך לצאת מביתו ומתמת כן גמר בדעתו שלא לאכול עוד ואח"כ אמרו לו שא"כ צ"ע לצאת, דצריך לברך שוב על מה שרוצה לאכול אפי' אם לא בירך ב"א בעת שחשב שצריך לצאת. והרי התם הוי היסח"ד בטעות, וביותר שהח"א מוסיף דבזה אף המג"א מודה דצריך לברך שהרי גמר בדעתו שלא לאכול.

ונראה ליישב את שיטת הח"א בד"ה היסח"ד בטעות, עפ"י מש"כ במקום אחר (כלל מ"ט ס"ד), וז"ל: "היה בדעתו שיאכל עוד ושכח ובירך ברכה אחרונה ורוצה אחר כך לאכול עוד, אין צריך לברך ברכה ראשונה שהרי לא הסיח דעתו, אבל אם היה סבור שאין לו עוד לאכול צריך לברך". והנה מש"כ ששכח ובירך יש לבאר במאי קמייירי, שהרי הוא כתב דלא הסיח דעתו, וא"כ יתכן שבירך ומאידך לא הסיח דעתו. ובס' ישבילי דודי (פי"ד אות י"ח) ביאר, דמיירי שרצה להמשיך לאכול אלא שבטעות התחיל לברך, ולכן לא חשיב היסח"ד. ומיהו מהמשך דברי הח"א לא נראה כן, דהנה הוא חקשה מהא דמי ששכח לאכול אפי' קומן ואמר הן לן ונברך, דאינו היסח"ד משום דאתכא דרחמנא סמכינן, ומשמע דבלא זה אף שהיה בטעות חשיב היסח"ד (ועיי"ש

ליל יום טוב ראשון

יג. בלילה הראשון יש מצוה דאורייתא לאכול בסוכה כזית (50 סמ"ק לדעת החזו"א) ויש לאוכלו בשיעור כדי אכילת פרס, ולכתחילה ראוי לאכול מעט יותר מכביצה"ה, ויש לכוון בזה לשם מצוה כי מצוות צריכות כוונה. ויש לכוון גם את טעם המצוה של "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" לט.

שתירץ דברהמ"ז ודאי הוי הפסק). וצ"ב מאי קשיא ליה, והרי התם מיירי שבירך ברהמ"ז ע"ד לסיים את הסעודה כי לא זכר שעדיין לא אכל אפיקומן, וא"כ שפיר חשיב היסה"ד, ולא דמי למי שהיתה דעתו להמשיך לאכול ובטעות התחיל לברך ברהמ"ז.

ולפיכך נראה, דמש"כ הח"א דשכח היינו כגון שבתחילה היה סבור לאכול דרך משל ג' פרוסות עוגה, לאחר שאכל ב' פרוסות שכח שרצה לאכול יותר ובירך מעין ג'. ומאחר דברכה ראשונה שלו היתה על ג' פרוסות, לפיכך אף שאכל רק ב' פרוסות מ"מ היסה"ד אינו מחייב ברכה על הפרוסה השלישית. לעומ"ז מי שהתחיל לאכול ולא ידע כמה יאכל, אם היה סבור שאין לו יותר מה לאכול והסיח דעתו, כשרוצה לאכול עוד צריך לברך כי הברכה הראשונה לא היתה עליו. וה"ה מי שסבר שלא לאכול עוד אלא לצאת מביתו ואח"כ התברר שאי"צ לצאת, מ"מ כבר הסיח דעתו מאכילה וצריך לברך שנית.

ודעת המ"ב (סי' קל"ז סק"ג), דמי שקרא ב' פסוקים והסיח דעתו מלקרוא ואח"כ ראה שלא קרא את הפסוק השלישי, דיקרא אותו ללא ברכה לפניו. ולכי נראה דס"ל כח"א, וא"כ איכא למשמע מיניה דהיסה"ד בטעות לא הוי היסה"ד, ונ"מ גם לברכת הנהנין אם חשב לאכול כמות מסוימת ושכח והסיח דעתו ושוב נזכר, דאי"צ לברך ברכה ראשונה. אכן אפשר דפסק כן מטעם אחר, דהנה כסי' שביילי דוד' (פי"ד אות י"ז) פליג על הח"א שפסק דבשכח ובירך אי"צ לברך שנית, ואעפ"כ לגבי קריאה"ת הוא הסכים עמו דמי שקרא ב' פסוקים יקרא את השלישי ללא ברכה שלפניה, משום דיש לחלק בין ברכת המצוות לבין ברכת הנהנין. דלגבי מצוות היסה"ד בטעות אינו היסה"ד, כי אין קיום מצוה בעשיית חלק ממנה (וב' פסוקים אינן מצוה שלימה), משא"כ בברכת הנהנין דעל כל כזית חייב לברך ב"א ולכן אם שכח ובירך ב"א על כזית ואח"כ רוצה לאכול עוד יש לברך ברכה ראשונה.

ולפי"ז אפשר דמאי דפסק המ"ב דאי"צ לברך על הפסוק השלישי הוא מטעמא דהשביילי דוד. ואולם זה אינו, דהמ"ב בסי' קי"מ סק"ז פסק, דאף מי שקרא כמה פסוקים והסיח דעתו מלקרות ושוב חזר לקרות דאי"צ לברך שנית ברכה שלפניה (בשעה"צ סק"ח מוכח להדיא דמיירי אף שהסיח דעתו, דחילק בין הסיח דעתו לבין אם כבר בירך ברכה אחרונה על התורה). ואילו לשיטת השביילי דוד, דוקא כשקרא פחות מג' פסוקים דליכא מצוה שלימה אמרינן דהיסה"ד בטעות אינו היסה"ד, ואילו במ"ב משמע דמיירי אף כשקרא ג' פסוקים ויותר.

ולכן נראה דהמ"ב סובר דבקריאה"ת איכא סברא להקל, עפ"י הא"ר שם סק"ג דפסק דאי"צ לברך שנית משום דעת הטי"ז סק"ג דאי"צ לברך שנית דמסתמא התכוון בברכתו תחילה בתורה דאף אם יסיח דעתו דיחזור ויקרא, ונמצא דהתכוון לפטור גם את מה שיקרא לאחר שיסיח דעתו.

ולגבי היסה"ד בטעות בברכת הנהנין, הנה הבח"ל בסי' ק"צ הביא את חידושו של המג"א סק"ג דמי שבירך מעין ג' על כוס ברהמ"ז והתכוון לשתות עוד דאי"צ לברך ברכה ראשונה, אך ציין דהרע"א כתב דזה דוקא כשטעה בדין אך אם שכח שרוצה לשתות עוד, צריך לברך ברכה ראשונה, ונראה שהבח"ל הסכים עמו, ושי"מ דהיסה"ד בטעות הוי היסה"ד. והנה בערוה"ש סי' קע"ט ס"ו כתב בפשיטות דלא הוי היסה"ד, ובשו"ת רב פעלים ח"ב סי' ל"ד הביא מח' האם היסח הדעת בטעות הוי היסח הדעת (ובקו"ש ביצה אות ס"ג הסתפק בזה עפ"י הגמ' שם כ"ו ע"ב במקצה שיבש מערב שבת ואין הבעלים מכירים בו, דלא הוי מקוצה הואיל והוי היסח הדעת בטעות). ומיהו דהמ"ב חולק בזה, משום דהמ"ב איירי במי שכבר בירך ב"א וזה ודאי הוי סילוק לגמרי (וגם הח"א מודה דאם בירך ברהמ"ז דהוי היסח הדעת, וכדלעיל), ואילו הערוה"ש ושו"ת רב פעלים איירו במי שגמר בדעתו שלא לאכול עוד אך עדיין לא בירך ב"א. והעולה לדינא, דמי שהסיח דעתו בטעות ועדיין לא בירך ב"א, הוי ספק אי חשיב היסה"ד. ובנידון דידן, אמנם בירך ב"א על האוכל אך כלפי מצות סוכה אין נ"מ בזה (שהרי ב"א על אוכל אינה מפסיקה את מצות סוכה, דהרי מי שבירך ב"א על אוכל וממשיך לשבת בסוכה אינו מברך שוב עליה), וא"כ הנידון הוא לגבי היסה"ד בטעות בברכת המצוות, ומאחר דהוי ספק אי חשיב היסה"ד לכן כשחוזר לסוכה אין לברך לישב בסוכה.

דעת המג"א סי' תרל"ט סק"ז, דמי שהולך באמצע הסעודה לסוכת חבירו, אפי' אם היתה דעתו מתחילה לכך צריך לברך שנית לישב בסוכה, ואינו דומה למאי דפסק השו"ע בסי' ח' ס"ב דאם מתעטף בכמה ציציות דאי"צ לברך עליהן אם היתה דעתו לכך, משום שההליכה מסוכה לסוכה היא הפסק. והמ"ב בסי' ח' סק"ג ביאר בדעתו, דההליכה הויא הפסק משום שינוי מקום, וכדמצינו בברכת הנהנין דשינוי מקום הוי הפסק. אכן הב"מ סי' תרל"ט שם חילק בין סוכה לטלית, דטלית כל חדא מצוה בפני"ע היא, אך סוכה היא אותה מצוה ומאי נ"מ אם אוכל בסוכתו או בסוכת חבירו, אטו אכילה בסוכה היא מצוה בפני"ע, ולכן אי"צ לברך שנית בסוכת חבירו א"כ הסיח דעתו מלאכול. והטי"ז סי' ח' סק"א הוא דעה שלישית, דגם בציציות אי"צ לברך על השניה, וביאר הנשמי"א (כלל י"ב) דדוקא באכילה אמרינן דשינוי מקום הוי הפסק דזימנין דמימלך ולא ממשיך לאכול במקום החדש, אך לא במצוה המוטלת על האדם. והמ"ב בסי' ח' סק"ד הביא את דעת הח"א שחשש לסוברים דשינוי מקום לא הוי הפסק בזה ודלא כהמג"א, ולכן החמיר שלא לברך א"כ ביהכניסי היה רחוק מביתו או שלא היתה דעתו בשעת ברכה על הטלית השניה או שהסיח דעתו ביניהם.

ובה"ל סוכה הכריע המ"ב סי' תרל"ט סק"ח, דמאחר שיש חולקים על המג"א לכן ההולך לסוכת חבירו והיתה דעתו מתחילה לכך אין מברך, ובשעה"צ סק"צ הביא את דעת הבי"מ וסיים דאין לברך אך לכתחילה אין לצאת באמצע סעודה. ומי שיוצא באמצע הסעודה להתפלל, כתב המ"ב שם סק"מ"ז דיברך עם שחזור אח"כ לאכול סעודה חדשה. ובשעה"צ סק"צ"א ביאר, דצירף את שיטת המג"א דשינוי מקום מחייב ברכה, עם דעת הטי"ז והר"י עמדין והבכור"י דאכילה שניה היא ענין אחר ומחייבת ברכה, אך כשהולך באמצע אכילה אין לברך. ולכן בנידון דידן, מאחר ששינה מקומו כשיצא מהסוכה, אם בחזרתו לסוכה יאכל הרי זו אכילה חדשה (שהרי בירך ב"א על אכילה הקודמת) וחייב ברכה לפי הכרעת המ"ב, וטוב לעשות כן כדי לצאת ידי ספק.

ל"מ מ"ב סי' תרל"ט סק"ב. ובמט"א סי' תרכ"ה סעיפים נ"א-נ"ב חידש, דגם מעט יותר מכביצה יש לאכול בכדי אכ"פ (ועי' בשלמ"ת סי' ה' אות א').

יז. מי שקידש בליל יו"ט ראשון ואכל ואח"כ ראה שהגג שמעל הסוכה היה סגור, יאכל כזית בסוכה ויברך לישוב בסוכה אך לא יקדש שנית ולא יברך שוב שהחינו.

טו. בליל יו"ט ראשון יש לאכול בסוכה כזית (ולכתחילה יותר מכביצה, וכמבואר לעיל) אף אם מצטער כגון שיורדים גשמים, אך לא יברך לישוב בסוכה. וראוי להמתין כמה שיכול (ובאופן שבני ביתו או אורחים לא יהיו רעבים ויגרם מזה ביטול שמחת יו"ט) אולי יפסק הגשם ויוכל לברך לישוב בסוכה, אך לא ימתין יותר מחצות הלילה^{מא}.

דיני טעות בקידוש ביום טוב

טז. אם לא הזכיר את שם החג בקידוש אלא אמר בסתם 'את יום טוב מקרא קודש הזה', או שהחליף חג זה באחר כגון שבסוכות אמר 'את חג המצות הזה', אם סיים את הברכה יחזור ויקדש^{מב}. ואם לא סיים את הברכה, יתקן ויאמר את הזכרת החג כראוי וימשיך משם ולהלן את ברכת הקידוש^{מג}.

קטנים בחיוב סוכה

יז. ילד כבן חמש או שש (לפי בגרותו)^{מד} חייב בסוכה מדין חינוך, והיא חובה המוטלת על האב למונעו מלאכול חוץ לסוכה, וי"א דגם האם מחוייבת לחנכו^{מה}. ומ"מ אסור לכל אדם לצוות לקטן לאכול או ליתן אוכל לתוך פיו מחוץ לסוכה, אך יכול להניח אוכל לפניו והוא יאכל מעצמו^{מז}.

^{טו} בי"ח ס"י תרכ"ה ומ"ב סק"א. אכן אם לא כיוון את טעם המצוה אינו מעכב, מ"ב שם.

^{טז} מ"ב סו"ס תרל"ט.

^{מא} מ"ב ס"י תרל"ט סק"ה ושע"צ ס"ק ס"ו וע"י גם בס"ק ס"ז.

^{מב} מ"ב ס"י תפ"ז סק"א, וכ"ש אם טעה והחליף את שם החג. אכן הרע"א בגליון השו"ע ס"י תפ"ז הביא משו"ת בית יהודה (ע"אש, ס"י ד'), דאם לא הזכיר את שם החג אלא שאמר את יום טוב מקרא קדש יצא (וכ"ד הנשמי"א כלל כ"ח סק"ו), ויתירה מזו, דאף אם שינה ואמר בפסח את יום חג השבועות וכדומה י"ל ג"כ דיצא, ע"כ. והנה הבית יהודה הביא ראייה מהרא"ש שהביאו הב"י בס"י רס"ח ס"ד וכ"פ הרמ"א שם, דאם שאם אמר במוסף של שבת ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא, אלמא לא בעינן הזכרת היום. והברכ"י ס"י תפ"ז סק"א דחה ראייתו, דשאני התם דבתפילת שחרית כבר הזכיר שבת או יו"ט, ולפיכך אם בתפלת מוסף להזכיר סתם תמידי יום בקרבן מוסף יצא, דאתפילת שחרית סמך. אולם הבית יהודה מייירי במי שטעה בתפילת ערבית דיו"ט, וי"ל דלא מהני מפני שעדיין לא הזכיר אף פעם אחת את שם החג כראוי, ע"כ. ולפי"ז נראה דהברכ"י מודה דאם בתפילה הזכיר כראוי אלא שבקידוש לא הזכיר את שם החג, שפיר מהני. ומ"מ אם טעה והזכיר שם חג אחר, אפשר דהברכ"י סובר דלא מהני. ולדינא כבר התבאר דדעת המ"ב דלא מהני בין אם לא הזכיר את שם החג, וכ"ש אם טעה והזכיר שם חג אחר.

^{מג} ומעשה באחד שבקידוש בסוכות אמר בתחילה את חג המצות הזה, ותיקן א"ע לאחר תכ"ד ואמר את חג הסוכות הזה והמשיך את ברכת הקידוש וסיים, ושאלתו בפיו האם יצא ידי"ח. ונראה דלכתחילה היה עליו לחזור ולומר ויתתן לנו וכו', אך בדיעבד נראה דמהני אף שלא חזר ליתתן לנו אלא רק תיקן והמשיך את ברכת הקידוש. דמסתבר דמאי דלא מהני לתקן לאחר תכ"ד היינו בסיום ברכה, דלאחר שהיא נגמרה א"א לתקן אלא בתכ"ד. אולם כאשר התיקון הוא באמצע הברכה נראה דמהני אף שהוא היה לאחר תכ"ד, מפני שהברכה עדיין לא הסתיימה ואח"כ הרי הוא סיים אותה כראוי. ולפיכך נראה דיצא ידי"ח, דהרי איכא שיטת הרע"א דמהני אף אם לא תיקן כלל וכדלעיל, ואע"י שהמ"ב פליג עליו מ"מ הוא מייירי כשלא תיקן, אך הכא דתיקן אין לנו סתירה מהמ"ב, וכאמור מסתבר דמהני לתקן בתוך הברכה אף לאחר תכ"ד אם למעשה הוא סיים אח"כ כראוי.

וראייה לדברינו, מהשו"ע ס"י קי"ד ס"ד, דמי שאמר מוריד הגשם בימות החמה ועדיין לא סיים את הברכה מחזירים אותו לתחילתה, וכתב המ"ב סק"ט דבדיעבד אם חזר רק לרב להושיע ותיקן וסיים לא מהדרינן ליה. והרי התם כשמתקן לומר מוריד הגשם הוא לאחר תכ"ד שהרי הוא כמעט סיים את הברכה, ושי"מ דמהני לתקן אף שלא חזר לתחילת הברכה, ובלבד שלא סיים את כולה.

^{מד} גיל חינוך לסוכה מבן שש וילד חרף יותר מבני גילו מבן חמש, ולהגר"א רק מבן שש (ובספר 'מור הרים' לסוכה ס"י תר"מ סק"ב הובאו השיטות בזה).
^{מה} כתב המג"א ס"י תר"מ סק"ג, שאמנם האמא אינה מחוייבת בחינוך אך י"א שב"ד מחוייבים לחנכו למצות עשה, ומה שנאמר דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווים להפרישו היינו באיסור לאו, וזה תליא בבי' תירוצי התו"י ביומא (פ"ב ע"א ד"ה 'בן'), וכמבואר כל זה במחצה"ש. והמע"י בתו"י שם יראה, דלתירוץ קמא גם האמא חייבת בחינוך לעשה, דרק בתירוץ ב' הותרא מביאים התוס' את שיטת ר"א ממיץ דחינוך הוא על האב ולא על האם או אדם אחר, ומעשה דהלני המלכה שישבה עם בניה בסוכה באמת מעיקר הדין היא לא היתה מחוייבת לחנכם. ולדינא הפוסקים נחלקו האם מצות חינוך נאמרה גם על האם, דהמג"א בס"י ש"מ"ג סק"א הביא מהמהר"ם מרוטנבורג שהמצוה רק לאב, אך במחצה"ש הביא דיש סוברים שהחיוב גם על האם, והמ"ב שם סק"ב וכן בס"י תר"מ סק"ה הביא את ב' הדעות.

^{מז} הפ"מ בס"י תר"מ (א"א סק"ג) נקט, דאדם אחר יכול להאכיל את הקטן מחוץ לסוכה וכ"כ הלב"ש) ואין בזה איסור ספייה, מפני שאיכא חילוק בין אכילת חפצא של איסור כמו נבילות לבין אכילת היתר בזמן של איסור כמו אכילה חוץ לסוכה, וכ"כ המג"א בס"י רס"ט לענין אכילת קטן לפני קידוש.

הזכרת המועד בברכה מעין ג'

יח. בברכת מעין ג' בחול המועד מזכיר את החג, ואומר ושמחנו ביום חג פלוני הזה^מ.

חלק ד - דיני עשיית סוכה נט

כמה פרטי דינים למעשה

- א. סכך הנשאר מתחת הגגון במשך כל השנה ולקראת החג פותחים את הגגון, יש להגביה את הסכך ולהניחו לשם סוכה. אך אם תחת הסכך יש תקרה תחתונה דקורטיבית ומסירים אותה, אי"צ להגביה את הסכך^מ.
- ב. גגון הנפתח כלפי מעלה, יש להקפיד שיהיה פתוח עד הסוף ושלא יהיה מוטה מעל הסכך בשיעור ג' טפחים בסוכה קטנה^מ או ד' טפחים בסוכה גדולה, ואם הוא מוטה בשיעור ג"ט בסוכה גדולה יש להחמיר שלא לשבת תחתיו.
- ג. סכך פסול שפוסל בסוכה קטנה בשיעור ג' טפחים, הוא רק כאשר יש רצף אחד של ג"ט^מ.
- ד. מחיצות הסוכה צריכות להיות חזקות שלא ינועו מהרוח, וי"א שנפסלות רק אם הן נעות ג' טפחים^מ.

אולם המחצה"ש סובר דאמנם שרי ליתן לקטן אוכל מחוץ לסוכה, אלא שזה דוקא כשהקטן יאכל מעצמו אך אסור להאכילו בידיים דהוי ספייה, ולא ס"ל להקל היכא דהוי אכילת היתר בזמן של איסור, והמ"ב סק"ה פסק כוותיה.

אמנם להניח לפני הקטן אוכל מחוץ לסוכה והוא יאכל מעצמו, הנה המג"א סי' תרט"ז סק"ב כתב שאסור ליתן אוכל לקטן שצריך להתענות לשעות ביוהכ"פ, ולא דמי להא דשרי לאמא ליתן אוכל לקטן שהגיע לחינוך כשהוא מחוץ לסוכה. דהתם האכילה אינה חפצא של איסור והיא נותנת לו את המאכל ואינה מחוייבת להכניסו לסוכה, משא"כ ביוהכ"פ דהאכילה גופא היא איסור. ובמחצה"ש סי' תר"מ ביאר, דמאתר שהמאכל הוא איסור ביוהכ"פ לפיכך חשיב ספייה אף ההנחה לפני הקטן, משא"כ בסוכה דהמאכל אינו אסור לפיכך רק אם יתן לתוך פיו הוי בגדר ספייה ולא כשמניח לפניו והא לוקח מעצמו. וכ"כ בשעה"צ סק"ח, דשרי לכל אדם להניח לפני הקטן והוא יאכל מעצמו, מלבד לאביו שיש עליו חיוב למונעו מלאכול חוץ לסוכה.

^מ התוס' בברכות (מ"ד ע"א ד"ה על העץ) הביאו מהירושלמי דבברכת מעין ג' יש להזכיר את המאורע בשבת וכיו"ט, ולא נזכר בדבריהם האם גם בחוה"מ ובר"ח יש להזכיר בברכת מעין ג' מעין המאורע כמו שמוזכרים בברה"מ^ז. והרמב"ם (פ"ג מברכות הי"ג) הזכיר רק שבת ויו"ט, דכתב וז"ל: "ובשבתות וימים טובים אומר בברכה זו בכללה מעין קדושת היום כדרך שמוזכר בברכת המזון", והשמיט דין חוה"מ ור"ח. אכן הטור סי' ר"ח ס"ב כתב שבברכה מעין ג' יש להזכיר מעין המאורע גם בר"ח וכ"כ השו"ע שם, אמנם הם השמיטו דין חוה"מ וגם המ"ב לא עמד בזה. ומיהו נראה דחוה"מ לא גרע מר"ח, ומה שלא הזכירוהו אפשר דהוא נכלל בימים טובים, וכ"כ בכה"ח סי' ר"ח ס"ק ס"ז דיש להזכיר מעין המאורע בברכה מעין ג' בחוה"מ.

והנה חידש הרא"ה בברכות (מ"ט ע"א) דהזכרת ברית ותורה בברה"מ אינה מעכבת, וז"ל: "פירוש כל הני לאו לעכובא מדלא קבעום בברכת מעין שלש, אלא לכתחילה ולמצוה קאמר ואע"ג דתני לא יצא ידי חובתו לא יצא כראוי קאמר", עכ"ל. ועולה מדבריו, דאם הזכרת ברית ותורה היתה מעכבת בברה"מ היו צריכים לאומרם בברכה מעין ג'. ולפי"ז יש לומר, דהואיל והזכרת חוה"מ או ר"ח בברה"מ אינה מעכבת, לפיכך לא תקנו להזכירם בברכה מעין ג'. אולם לדינא הרי פסקו הטור והשו"ע דיש להזכיר את ר"ח בברכת מעין ג', ולפי"ז יש להזכיר גם את החג בברכת מעין ג' בחוה"מ.

^מ הבכור"י סי' תרל"ה סוף סק"א (והביאו המ"ב סי' תרל"ו סק"ח) כתב, דסכך שנמצא מתחת גג צריך לעשות מעשה להכשירו דהיינו להגביהו ולהניחו לשם סוכה ולא סגי בהסרת הגג, משום שהוא דר תחת הסכך במשך כל השנה. ועי' במנח"ש (סי' נ"ו אות ה') שתמה מדוע צריך לחדש דבר ולא סגי בסילוק הגג, וכה"ק בעמק ברכה (סוכה אות ט"ז) מדוע לא תועיל הסרת הגג להכשיר את הסכך והרי לפני הסרת הגג הוא דירת קבע ולאחר הסרתו הויה דירת ארעי ובודאי חשיב היכר שאין זה דירתו של כל השנה. ובשו"ת אבני"ז (סי' תע"ד אות ב') דן בסכך שנשאר כל השנה, וכתב דאם מתקנים גג מעליו כשרוצים לדור שם כל השנה, בזה ליכא כלל חשש של דירה מפני שהסכך לבדו לא מקרי בית לפני תיקון הגג שמעליו (ודלא כהבכור"י). ואע"ג שבהמשך דבריו כתב, דאם הגג עשוי בצירים יש מקום לומר דגם הסכך נחשב חלק מהדירה, נראה מדבריו דהוא מיירי באופן שהגג מחובר לסכך בצירים, ולא כאשר הסכך רק מונח תחתיו ואינו מחובר לגג כלל. אכן אף אליבא דהבכור"י דמצריך לעשות מעשה בסכך, הוא רק באופן שהסכך ניכר בתוך החדר דבזה שייך למימר דלא ניכרת הישיבה לשם החג. ואולם כאשר יש גם תקרה תחתונה והסכך מונח בין הגג העליון המונע את כניסת גשמים לבין התקרה התחתונה הדקורטיבית שנראית בחדר, בזה פשיטא שאין צריך לעשות מעשה בסכך לפני החג שהרי הסרת התקרה התחתונה היא המעשה שבזה מינכר ישיבתו לשם חג, וכ"כ דאליבא דהאבני"ז דמהני (ובפרט לפי הבנת המנח"ש והעמק ברכה דלדידהו כה"ג ודאי מהני).

^מ באה"ט סי' תרכ"ו סק"ז.

^י מ"ב סי' תרל"ב סק"ג.

^מ בענין סכך פסול דפוסל בשיעור ג"ט בסוכה קטנה, יש להסתפק האם הוא פוסל רק כשיש ג"ט ברצף אחד דנפיק מתורת לבוד, או אף כשמחולק לטפח ומחצה ועוד טפח ומחצה דאינם מצטרפים לשיעור הסכך הכשר. ומצינו בחזו"א (סי' קמ"ד סק"ד) דהכריע שפוסל רק בדאיתא ג"ט במקום אחד, וז"ל: "נראה דהא דבסוכה קטנה פוסל ג"ט דוקא כשהן במקום אחד דנפיק מלבד, אבל נתן סכך פסול טפח ומחצה וסכך כשר ב' טפחים וטפח ומחצה סכך פסול ובי' טפחים סכך כשר שפיר מתכשר". וגם ברמב"ם (פ"ה הי"ג) איתא דג"ט 'במקום אחד' פוסל בסוכה קטנה.

- ה. אסור לסכך מתחת הגגון בשעה שהוא סגור, ואם עשה כן יש להגביה כל עץ בפני עצמו לאחר פתיחת הגגון¹², ואי"צ להגביה ג' טפחים אלא מעט¹³. ובמשך החג אם סגר את הגגון ופתחו, אי"צ להגביה את הסכך¹⁴.
- ו. מותר לאשה לסכך את הסוכה, ויש מי שהחמיר בזה¹⁵.
- ז. נחלקו הפוסקים האם מותר לסכך ע"י קטן, ואם הוא סיכך, לכתחילה יגביה גדול את הסכך ויחזור ויניחנו, וכן ראוי שלא לסכך ע"י גוי¹⁶.
- ח. אם הרוח הרימה את הסכך לגובה של ג' טפחים ויותר והוא חזר ונח על הסוכה, יש להרים את הסכך ולהניחו בחזרה לשם צל. ויש מי שהיקל אם בשעה שהסכך חזר ונח על הסוכה ראה זאת הבעלים וחשב שיהיה לשם צל¹⁷.

¹² המ"ב ס"י תר"ל סקמ"ח כתב שצריך שהרוח לא תניד את המחיצות, ומסתימת מדבריו משמע שאם תניד אותן אפי' קצת הם פסולות, וכן מטו משמיה דהגרשז"א שדייק בן מהמ"ב (הלכ"ש פ"ז ס"א). אולם החזו"א (סי' ע"ז סק"ו) פסק דהפסול הוא רק אם הרוח מנידה אותן ג"ט ולא כאשר היא מנידה את המחיצה מעט, וכ"כ באג"מ (ח"ה סי' מ' סק"ב ד"ה יולדניא), ושם בד"ה י'הנה אף' מבואר שהוא למד כן בחזו"א.

¹³ מג"א סי' תרכ"ו סק"ז בשם הב"ח ומ"ב סק"יח.

¹⁴ גר"ז סי' תרכ"ט סכ"ח.

¹⁵ מ"ב שם סק"יט.

¹⁶ לענין סיכוך ע"י אשה, הנה המג"א סי' תרמ"ט סק"ח כתב דלכתחילה אין לאגוד את הלולב ע"י גוי, מפני שהרמ"א בסי' י"ד ס"א כתב דיש מחמירים להצריך אנשים לעשות ציצית וכדעת ר"ת דכל שאינו מחוייב בדבר אינו כשר לעשותו. ועוד כתב המג"א בסי' י"ד סק"ג, דלכתחילה אין לאגוד לולב ע"י אשה מחמת שיטת ר"ת, וכתב בבכור"י בסימן דידן סק"ב דלפ"ז אין להניח לאשה או לגוי לסכך את הסוכה.

ומיהו באג"מ (ח"ה סי' מ' סק"ג) הכשיר בסיכוך ע"י אשה, מפני שהמ"ב בסי' י"ד סק"ב כתב דהטעם דאין לעשות ציצית ע"י אשה הוא משום דדרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל, ובאר בה"ל (שם ד"ה י'הצריך) דטעם זה הוא מהמהר"ם ולפ"ז אשה אינה פסולה בלולב ובסוכה, ודלא כדעת ר"ת דכל שאינו מחוייב בדבר אינו כשר לעשותו, מפני שהדרי"מ לא חשש אלא לטעם של המהר"ם. ומוסיף האג"מ, דאף ר"ת מודה דמותר לסכך ע"י אשה, ולפיכך הוא הזכיר שאשה אינה אוגדת לולב ואינה עושה ציצית אך לא הזכיר שאינה עושה סוכה. והטעם הוא, מפני שעשיית הסוכה אינה מצוה לעצמה אלא הכשר מצוה לשיבת הסוכה שהיא המצוה. ולפ"ז מיושבת הקושיה שהקשו התוס' על ר"ת מסוכת גנב"ך, דבאמת הוא מודה דסוכת גויים וגשים כשרה. וע"י גם בשו"ת כתי"ס (סי' א' ד"ה י'ולולי), שמצד דלר"ת עיקר הדרשה בציצית הוא מבני ישראל ולא בנות ישראל ולא מטעם דכל שאינו בקשירה אינו בעשייה, ולפיכך קטן כשר לקשירת ציצית, ובסו"ד כתב, דיתכן שלר"ת אשה אינה אוגדת לולב רק משום לתא דציצית.

¹⁷ בשו"ת אבני"ז (סי' תע"ה אות ב') הקשה בהא דאמרינן בגמ' דהחוטט בגדי פסול משום תולמ"ה, דלכ"י הפסול בתולמ"ה הוא דאף דעתה הסוכה כשרה מ"מ מאחר שבעת העשייה לא נעשתה בהכשר לפיכך היא פסולה (וכגון באילן מחובר שנתנו על הסוכה לצל ואח"כ קצצו, דהסכך נתון לשם צל אלא דהוי תולמ"ה). ואולם בחוטט בגדיש הרי הסכך ניתן לשם אוצר ולא לשם צל וא"כ לא הוי פסול רק של תולמ"ה. ובע"כ יש לנו לומר, דהעיקר הוא שהסוכה תהיה לצל ואם יחשוב עליה שהיא לצל חשיב שעשויה לצל, אלא החסרון של תולמ"ה בחוטט בגדיש כי בעינן שבעת העשייה יחשבו לשם צל. ומתוך כך הוא מסיק דמותר לסכך ע"י קטן, דאף שאין לו דעת מ"מ אי"צ שהעושה יעשה לשם צל אלא שבעת העשייה תהיה כוונה לצל, וסגי בזה שבעל הסוכה חושב לשם צל בעת שהקטן מסכך. ובפ"מ (סי' תרל"ה משב"י סוף סק"א) נמי נקט דסיכוך ע"י קטן מהני אך מטעמא אחרת, וז"ל: וקטן שעשה סוכה יש לומר דכשרה מעשה יש להם ע"י חולין מעשה עם מחשבה, עכ"ל. וכוונתו להא דאיתא בחולין (י"ב ע"ב-י"ג ע"א) דחשיב יש להם מעשה אך מחשבה אין להם, ואם המחשבה ניכרת מתוך מעשיהם מהני מדרבנן לחומרא ולא מדאורייתא. ומבואר דהוא מדמה סיכוך ע"י קטן לדין מעשה דיש להם, וזה מהני אף מדאורייתא ולפיכך הסוכה כשרה (וצ"ע דהא בעינן מחשבה לשם צל ולא סגי במעשה גרידא). וגם בשו"ת יחלקת יואב' (תניינא סי' ד') הכשיר בקטן.

ברם בבכור"י סק"ב כתב דלכתחילה לא יסככו ע"י גוי, ומבואר שם דהוא חשש לשיטת ר"ת שמובא בתוס' גיטין (מ"ה ע"ב ד"ה י'כל שישנו) שפוסל אשה לאגוד לולב וכן לעשות ציצית מפני שאינה בת חיובא, ומהאי טעמא נמי אין לסכך ע"י קטן (וע"י גם בבח"ל ריש סי' י"ד), וכ"כ בשו"ת שבה"ל (ח"א סי' קס"ו סק"ב). ומיהו בדיעבד מהני, וכן מובא במ"ב סי' תרל"ז סק"א וסק"ב בשם האחרונים דכשנפל הסכך בינו"ט שרי להחזירו ע"י גוי.

ובסי' שלמ"ת (סי' כ"ח סוף אות ג') הביא דהחזו"א הקפיד שקטן לא יסכך (וכן מובא בארחות רבינו ח"י עמ' ר"כ), ואם הוא סיכך יגביה גדול את הסכך ויחזור ויניחנו (אמנם בסיכוך ע"י גוי נראה דמהני וכדלעיל מהמ"ב בשם האחרונים, וצ"ל דשאני גוי דיש לו דעת לסכך לצל משא"כ קטן). ומיהו בשו"ת ילב חיים להגר"ח פלאגי (ח"ב סי' ר"ט ד"ה י'ולענין מעקה) כתב דיש להיזהר שלא לעשות סוכה ע"י גוי יען כי קדושתה רבה מאוד, וכ"כ החיד"א (בסי' עבוה"ק כ"ף אחת סי' כ"ד סק"ב) ובפרט בסכך שלא יסכך הגוי.

ובסיכוך ע"י גוי קטן, נראה דאם יש בו דעת הוי כמו גוי גדול כי אין לגוי שיעורים כמו בישראל של י"ג שנה. וכן מבואר במנח"ח מצוה ק"צ (ד"ה י'אבל חילוק). וכבר קדם בזה בשו"ת חת"ס יו"ד סי' ש"ז (ד"ה י'אמנס) לענין מקח וממכר של גוי קטן, דאם הוא בר דעת מקחו מקח מדאורייתא.

¹⁸ בשו"ת אבני"ז (סי' תע"ה אות ב') מבואר דהא ודאי דבעינן עשייה, אלא שלא צריך שהעושה יחשוב לשם צל רק שבעת העשייה תהיה כוונת צל, ולפיכך סגי שהבעלים יחשוב בשעה שקטן מסכך. ולפ"ז גם סיכוך ע"י גוי מהני כאשר היהודי חושב לשם צל, אך סיכוך ע"י רוח ודאי לא מהני דבכ"ה יג חסרה עשייה ולא רק כוונה. ובסי' שלמ"ת (סי' כ"ח אות ח') הסתפק בסכך שהורם ע"י הרוח בגובה ג"ט דיצא מתורת לבוד וחזר ונח על הדפנות, דאפשר

הקמת סוכה בחול המועד

ט. המקום סוכה בחוה"מ כדי לאכול בה ואח"כ לפרקה, יתנה בעת הקמתה שאינו בודל מהעצים ומהסכך, כי יש שאסרו לפרקה אם לא התנה"ט.

י. מותר להעביר סכך מסוכה לסוכה במקום הצורך, וכגון מי שמטייל ובונה סוכה בחוה"מ לזמן קצר כדי שיהיה לו מקום לאכול ואין לו סכך נוסף, מותר לו לקחת את הסכך מסוכתו הקבועה ואח"כ יחזירו אליה"ס.

שסיכוך קמא בטל ומעתה הסוכה פסולה דהרי הסכך הונח מאליו וחסרה עשייה. או דלמא דנימא גוד אסיק מחיצתא, ונמצא דגם כאשר הסכך התרומם לגובה של ג"ט ויותר, אכתי חשיב כמונח על הדפנות דהם כאילו עולות עד הרקיע מדין גוי"א, וממילא לא בטל סיכוך קמא. גם יש לדון האם סכך שנמצא באויר אית ליה שם סכך, דלכי אפי' סוכת ארעי לא הוי וצ"ע (וכע"ז) מצינו בתזו"א או"ח סי' נ"ב סק"ב לגבי דין עשיית אהל בשבת, דאהל שמוחזק ע"י בני"א ואינו מונח על מקום מסויים לא חשיב אהל).

ובפסקי הגרשז"א (סי' הסוכה אות ה'), מיקל בסכך שהונח מאליו אם היתה דעת הבעלים באותו זמן לשם צל. ובסי' הלכ"ש (פי"ח סי"ג בדבר הלכה שם) מבואר דעיקר הראיה היא מלשון הרמב"ם והשו"ע, דסוכה שנעשית מאליה פסולה לפי שלא נעשתה לצל, ומשמע שאם נעשתה לצל מהני אף בנעשית מאליה. ובאמת דהבה"ל (ד"ה 'אבל') כבר התקשה בזה דהרי חסרה עשייה ומאי מהני כוונה לשם צל, אך הגרשז"א למד דלא בעינן עשייה ולכן אם מנוף או רוח פרסו את הסכך על הסוכה ובאותו הזמן היתה מתחבת הבעלים לשם צל דמהני.

ובאמת דזה חידוש גדול לומר דלא בעי עשייה כלל, וע"י גם ביעמק ברכה' (אות ט"ז) שביאר בדעת הרמב"ם דודאי בעי מעשה, אלא דס"ל שהחטיטה בגדיש היא העשייה אע"פ שהסכך נעשה מאליו, והא דבעינן שיהיה חלל טפח מתחילה היינו מפני שכוננה לשם צל לא מהני עתה כיוון שהסכך היה כבר מקודם (ומיהו צ"ב בהבנת דבריו. והנה בהערות בסי' הלכ"ש שם ציינו, דגם האבני"ז מכשיר במחשבת צל אף ללא עשייה. אך זה אינו, דהאבני"ז ודאי מייירי בעשייה אלא שהוא אינו מצריך שהעושה הוא זה שיתשוב, אלא סגי במחשבת צל בעת העשייה ואפי' שאחר יחשוב כך).

י" נחלקו הראשונים בביצה (לי ע"ב), האם בסוכה דמצוה מהני תנאי כדי שהסכך לא יהיה מוקצה למצותו. דרש"י סובר דלא מהני תנאי של איני בודל בעצי הסוכה, משום שבעל כרחו הוא בודל מהם בכניסת יו"ט הראשון משום איסור סתירת אוהל, ושם בסוגיא הוא גורס "סיפא אתאן לסוכה דעלמאי" אך בסוכה דמצוה לא מהני תנאי. ובנו"י סוכה מהני תנאי, דכשמתנה עליהם נמצא שהם אינם חלק מהסוכה, וממילא ליכא איסור סותר בהסרתם ממנה. וגם הר"ן (שם י"ז ע"ב בדפח"ר ד"ה 'הלכך') מסיק כשיטתו דלא מהני תנאי, אלא שיש בדבריו חומרא מרש"י. כי לדעת רש"י לא מהני תנאי משום שבעל כרחו הוא בודל משום איסור סותר, ולפי"ז כשבונה בחוה"מ מהני תנאי כי אין לו איסור סתירת אהל. ואילו אליבא דהר"ן לא מהני תנאי, מחמת שאי אפשר להתנות שהקדושה לא תחול, ולדבריו ליכא נ"מ אימתי הוא בונה את הסוכה. אמנם בנו"י סוכה מהני תנאי, וביאר הר"ן דטעמא משום דכשמתנה עליהם הוי כאילו הנויים מתוץ לסוכה וממילא לא חלה עליהם קדושה.

והתוס' בסוכה (ט"ז ע"א ד"ה 'מנין') כתבו, דבעצי סוכה לא מהני תנאי מפני שהם עיקר המצוה ועל כרחו הוא בודל מהם משום סתירת אהל. ומבואר דאיכא בי' טעמים מדוע לא מהני בהם תנאי, חדא דהם עיקר המצוה ועוד דבודל מהם משום סתירת אהל, ולפי הטעם הראשון נראה דאף בבונה בחוה"מ לא יועיל התנאי. וכן כתבו להלן שם בשם ר"ת, דכי היכי דלא מהני תנאי במאי דאסירי מדאורייתא ה"ה דלא מהני תנאי במאי דאסירי מדרבנן, ומבואר דאין זה מחמת איסור סתירת אהל, אלא דלא מהני תנאי מצד עצמו. והמג"א בהקדמה לסי' תרל"ח הביא את שיטת רש"י וכן את הר"ן דלא מהני תנאי בכל ענין הואיל ואסירי מדאורייתא, והוסיף דלפי"ז הבונה סוכה בחוה"מ והתנה עליה, לכ"ע מותר להשתמש בעצים היתרים על ההכשר לכשתימול. דלרש"י שרי הואיל וליכא איסור סתירת אוהל בחוה"מ, וממילא בעת הבניה אין לומר דעל כרחו הוא בודל מעצי הסוכה משום סתירת אהל, ולהר"ן שרי מפני שעל העצים היתרים לא חל איסור דאורייתא ומהני עליהם תנאי לכשיפלו, וכדעת ר"ת ור"י.

והנה במג"א מבואר דחשש לשיטת הר"ן דלא מהני תנאי, ולפי"ז הבונה סוכה בחוה"מ אינו יכול להתנות על עצי סוכה (אלא לאחר שנפלה ובעצים היתרים על ההכשר). אלא שהגר"ז סי"ד פסק, דמי שעשה סוכה בחוה"מ והתנה על עצי הדפנות מהני ואפי' בעת שהסוכה קיימת, ואין בזה משום ביזוי מצוה כיון שהדפנות לא הוקצו כלל למצוה שהרי התנה עליהם מתחלה, ונמצא שלא חלה עליהם קדושת הסוכה מעולם, עכ"ד, ומבואר דהוא הכריע להקל כרש"י, ודלא כהמג"א שחשש להר"ן. וכן מבואר בשו"ת הרידב"ז ח"ו סי' ש"א (והביאו בשו"ת צ"ח ח"ג סי' ס"ח), דהנה הוא פסק שאם בא לעשות סוכה או להוסיף עצי סוכה בשאר הימים והתנה עליהם מהני ולא שייך מנו דאתקצאי ביום ראשון, שהרי הם לא היו שם ביום ראשון. והוא מסיק דיש דברים שמועיל התנאי של איני בודל מהם דהיינו בנו"י סוכה, ויש זמן שמועיל התנאי אף בעצי הסוכה והיינו בשאר הימים.

ס' מי שרוצה לבנות סוכה בחוה"מ לזמן קצר ואין לו סכך, ורוצה ליקח את הסכך מסוכתו הקבועה ולהניחו על הסוכה הזמנית ואח"כ לחזור וליתנו בסוכה הקבועה, נראה להתיר בזה, כי אינו סותר את הקדושה, וגם ליכא ביה משום ביזוי מצוה דהא קי"ל בסי' ט"ו סי"א דמותר להעביר ציצית מבגד לבגד. אלא דשו"ת שו"מ (רביעאה ח"ג סי' כ"ח) דן בזה, ומסיק דאסור להעביר את הסכך ממקום למקום, מפני שחלה הקדושה על הסכך ואי אפשר להפקיעה, עכ"ד. והנה משי"כ דמפקע את הסכך מקדושתו לא ברירא, שהרי הוא נותנו בסוכה אחרת. אכן אפשר דכוונתו מצד שמבטל את הדפנות מקדושתם כשנשארו ללא סכך, שהרי המחבר פסק כהרמב"ם דאיכא קדושה בדפנות כמו בסכך. ויתכן דאף לדידיה יהיה מותר להעביר סכך מסוכה לסוכה, אם יתן סכך אחר בסוכה הראשונה דאז אינו מבטל את הדפנות מקדושתן. ומיהו יש מתירים אף לסתור סוכה (ובספר 'מור הרים' סי' תרל"ח) סק"ד ביארנו בזה), ולדידהו כ"ש דשרי להעביר את הסכך מסוכה לסוכה, וגם הימנחת פתים והא"ר דאסרי בסתירת סוכה (כמובא שם) אין ראייה שהם יאסרו בהעברת הסכך מסוכה לסוכה, ולכן נראה להקל בזה במקום הצורך (וכ"כ בסי' פסקי הגר"ש קמינצקל, פי"ב סי"ה).

חלק ה - דיני ד' מינים

הערות למעשה בכשרות ד' מינים

א. מראה שחור על 'בלעטל', נראה שדינו כמראה שחור על האתרוג לכל דיניו^א.

ב. אתרוג שיש לו כמה 'בלעטלאך' שאינם גבוהים משאר האתרוג, נראה דכשר ואין בו חשש מנומר^ב.

ג. 'בלעטל' על החוטם אינו פוסל^ג.

ד. 'בלעטל' שאינו גבוה ואינו מורגש במשמוש היד יותר משאר האתרוג כשר, ואם הוא גבוה משאר האתרוג דינו

כחזונית, ובשעת הדחק יש להכשיר^ד. אכן לעיתים ה'בלעטל' מורגש רק משום שהוא על מקום גבוה, ואין בזה חשש.

ה. לולב שיש ספק שמא נקטם העלה האמצעי, כשר^ה.

^א הפמ"ג סי' תרמ"ח א"א סק"י"ט כתב, דחזונית אינה פוסלת מדין שינוי מראה הואיל ודרכה בכך, והיינו שמקום העיפוש דרכו להשתנות במראהו. ולפיכך בלעטל שאין הדרך להיות עליו מראה שחור כי הבלעטל אינו מקום עיפוש, נראה דמראה שחור שעליו דינו כמראה שחור שעל גוף האתרוג.

^ב התרוה"ד כתב בטעם השני להתיר בלעטלאך, דהואיל והם רגילים להיות על האתרוג חשיבי כמראה אתרוג. ויש להסתפק האם כוונתו למראה אתרוג ממש או רק מראה כשר ולאפוקי ממראה פסול. ויותר נראה דאין כוונתו למראה אתרוג שהרי הגוון שונה, אלא דהוי מראה כשר. ויש להביא ראיה לכך מהדגמ"ר שכתב, דלפי הטעם הראשון של התרוה"ד א"כ בלעטלאך הווי שינוי מראה ופוסלים בחוטם. ולכ"י מנא ליה לומר כן, דאי משום דפליג על הטעם השני, אכתי י"ל דהטעם השני סובר דהוי מראה אתרוג ואילו הטעם הראשון סובר שהם מראה כשר אך מנא לך דהוי מראה פסול. אלא נראה דסבירא ליה דלפי הטעם השני הם רק מראה כשר, וא"כ הטעם הראשון דפליג בע"כ סובר שהם מראה פסול (אלא שאינם פוסלים כי לא גבוהים משאר האתרוג). ומעתה יש לדון, דהנה המ"ב סק"י"ה הביא דיש מחמירים במנומר במראות כשרים והיא דעה שניה בר"ן. ולפ"י יש לומר, דלכתחילה צריך להיזהר גם במנומר ע"י כמה בלעטלאך, אי נימא שהם מראה כשר אך לא מראה אתרוג ממש.

ומיהו נראה, דלמעשה אין לחוש לפסול מנומר בכמה בלעטלאך. דהנה הפמ"ג (א"א סק"י"ט והביאו בשעה"צ סק"י"ז) הקשה מה התחדש בדין חזונית, תיפוק ליה דבלא"ה היא פוסלת מחמת שינוי מראה, ותיריך דחזונית אינה פוסלת מדין שינוי מראה כי דרכה בכך שיהיה עליה מראה פסול מחמת החזונית, ולכן התחדש דין חזונית דפוסלת מצד עצמה ולא מחמת שינוי המראה שלה. ומעתה יש לומר, דבלעטלאך שלנו כאשר הם אינם גבוהים מהאתרוג לא יפסלו מדין מנומר אע"כ שצבעם חום והוא מראה כשר ולא מראה אתרוג, כי דרכם בכך להיות להם מראה חום וממילא לא חשיבי שינוי מראה. ובזה מיושב מנהג העולם שאינם נמנעים מליטול אתרוג שיש לו כמה בלעטלאך, ולא חיישו לדין מנומר.

^ג הדגמ"ר כתב ג"מ נוספת בין ב' הטעמים של התרוה"ד שהובאו לעיל בהערה הקודמת, דלטעם השני שהם מראה אתרוג א"כ על חוטמו נמי כשרים. אך לטעם הראשון דאינם מראה אתרוג, אף שאינם גבוהים משאר האתרוג, מ"מ יפסלו על החוטם מדין שינוי מראה שפוסל בכל שהוא. והשעה"צ סק"י"ז דחאו דא"כ יפסול ברובו (או בבי' וגי' מקומות וכדין מראה שחור), ובע"כ דלא חשיב שינוי מראה וכמבואר בפמ"ג (א"א סק"י"ט) דשינוי מראה של חזונית אינו פוסל הואיל ודרכה בכך.

^ד התרוה"ד סי' צ"ט כתב ב' טעמים להתיר 'בלא"ט מא"ל' (בלעטלאך), ובמה הם שונים מדין חזונית הפוסלת. האחד, שהם אינם מורגשים במשמוש היד, ואילו גבי חזונית כתב הרא"ש בסי' ט"ו דהיא מורגשת במשמוש היד. ועוד, דהם שכיחים ורגילים להימצא וא"כ חשיבי מראה אתרוג אפי' אם הם מורגשים במשמוש היד. והרמ"א בסי' תרמ"ח ס"ג כתב את ב' הטעמים אלו, והני"מ ביניהם היא באלו הגבוהים משאר האתרוג וכאמור וכ"כ המג"א סק"כ, ולדינא פסק המ"ב סק"י"ג שאין להקל בגבוהים אלא בשעת הדחק.

^ה נחלקו הראשונים בדין נקטם ראשו, האם הוא בעלה האמצעי או ברוב העלים העליונים. והנה כאשר יש ספק האם נקטם העלה, ודאי מיירי שהוא לא נקטם יותר ממשו, דרק כה"ג שייד להסתפק שמא לא נקטם. ולפיכך נראה להקל בספק נקטם, משום דאיכא פוסקים דנקטם ראשו היינו רק ברוב העלים העליונים, וגם להפוסלים בעלה האמצעי הרי מצינו שהמאמ"ר והנה"ש לא ברירא להו לפסול בקטימת משוה וכדהביא השעה"צ סק"כ"ח. ומאחר דאיכא נמי ספק אי נקטם א"כ הוי ס"ס, ומצינו במ"ב סי' תרמ"ח סק"י"א דמכשיר בס"ס בספק חסר ובספק מפולש עד חדרי הזרע (אע"פ שהעיקר הוא כהראשונים דסברי דחסר פסול וכן פילוש שהגיע לחדרי הזרע). ויש להוסיף, דבנקטם ראשו הוי פסול הדר וכדכתב רש"י במתני' ריש הפרק וכ"כ המ"ב סק"י"ז. וידועה דעת המב"י המובאת במג"א סי' תרמ"ח סק"י"ז, דפסול חזונית הוא רק כשניכר לעין כשאוחזו בידו. וכתב בדו"ח לרע"א מכתב ח' לענין נחלקה התימות בלולב וז"ל: "ומש"כ מע"כ דבעינן שיהיה ניכר דנחלקה התימות אם אוחזה בידו כמ"ש המג"א סי' תרמ"ח סק"י"ז בשם המב"י, באמת המב"י כתב כן מסברא דכיוון דפסול מחמת הדר, אם אינו ניכר לעין כשאוחזו בידו אלא ע"י שימת עין בדיוק לא נפיק מכלל הדר. אבל נחלקה התימות דמטעם חסר הוא, י"ל כל שנחלקה ממש ונראית בשימת עין בדיוק פסול דלא מקרי תמה", עכ"ל. והשתא ניחא דבדין נקטם דהוי פסול של הדר, יש להקל היכא דהוי ספק משום שבדאי אינו ניכר להדיא (ויש לציון, דאף שהרע"א במכתב נקט דנחלקה התימות הוי פסול של חסר, מ"מ בגליון הרע"א על השו"ע הוא כתב דנחלקה התימות הוא פסול של הדר). ובמשב"ז סוף סק"י"ז כתב בדין נקטם וז"ל: "ויש להיזהר בזה טובא בעלה האמצעי לעיין ביה אם לא נקטם העלה כל שהוא, ויכול להכיר זה כשמעיין בה". וש"מ דאין לפסול אם לאחר העיין בראש הלולב עדיין אינו ניכר אם נקטם (אלא דמשמע קצת בדבריו דלא כהמב"י, שהרי מצריך לעיין שלא נקטם והיינו שצריך שימת עין בדבר, ואינו מכשיר אם הקטימה לא ניכרת להדיא).

1. מדידת חוט המקיף בהדס הוא כנגד כל אורך העוקץ הצמוד לעץ^ט, ויש מי שמיקל לשער גם כנגד החלק שאינו צמוד לעץ ועד המקום ממנו מתחיל העלה^{טז}.

2. ערבה שכמשו העלים ולא יבשו כשרה, אמנם אם הם נוטים כלפי מטה מחמת הכמישה ראוי להחליפה^{טז}. ואם רק מקצת עליה או ראשה נוטים כלפי מטה אין לחוש^{טז}.

דיני נטילת ד' מינים

ה. בעת נטילת הלולב יש לאחוז בידו במקום שבו אגודים גם ההדס והערבה (והאגד אינו חוצץ), ואין לאחוז רק את הלולב לבדו בתחתיתו^{טז}.

ט. אם אחז את הלולב ומיניו יחד עם האתרוג ביד אחת, יטלנו שנית ללא ברכה^{טז}, וגם בשעת אמירת ההושענות יש

^{טז} הקה"י בסוכה (ריש סי' כ"ו) כתב דמפורסם בשם החזו"א דא"צ שיצאו ג' העוקצין בגובה שוה ממש, אלא אפי' אם מקצת מהעוקצין נפגשים זה עם זה בקו שוה שפיר דמי. ובקה"י הביא ראה לכך מהמבואר בירושלמי (כלאים פ"ה ה"א) גבי כרס דבעינן שיהיו ב' כנגד ב' ואחד יוצא זנב, דאם הכורת (דהיינו הגזע) מכוון והנוף אינו מכוון הרי"ז כרס, ואם היו הכורות דקות ואינם מכוונות ואח"כ העבו ונמצאו מכוונות הרי"ז כרס. והרי כשהעכו לא כל הכורת מכוון כנגד חבירו אלא רק מקצת ממנו דהיינו התוספת שהתעבתה ואפ"ה חשיב מכוונות, ומיניה נלמד לגבי עוקצי ההדס דסגי שחלק יהיה מכוון זה כנגד זה, עכ"ד הקה"י. וכ"כ בסי' חו"ב (סוכה סי' ה') שהחזו"א אמר, "לא שזהו השיעור אלא שזה דאי שפיר דמי". ובהסכמת הגרשז"א לסי' ארבעת המינים כתב שמסברא כן נראה, ועי' גם בשו"ת 'משנת יוסף' ח"ז סי' ק"כ בדין חוט המקיף.

ונראה להביא ראה לחידושו של החזו"א, דהנה הבי"י בסע' ח' הביא את שיטת הרא"ש שפירש בהא דאמרינן דאם ההדס בראשו דכשר, דהיינו שיש ג' עלים בקו וא' יוצא מכאן וא' יוצא מאכאן והשלישי באמצע מורכב על שניהם והוא הנקרא ראש ובו תלוי ההדר. והפמ"ג והרע"א תמחו על הרא"ש, דהרי זה הדס שוטה ונשארו בצ"ע. אכן לדעת החזו"א נחא, די"ל דמיירי שהעלה השלישי עולה מעט למעלה מהם אך עדיין יש חוט המקיף בין שורשו לבין שורשי ב' העלן האחרים. ומיהו דאי לא מהני, אם לעלה א' יש חוט המקיף עם עלה ב' ולעלה ב' עם עלה ג', אך לעלה א' אין חוט המקיף עם עלה ג'.

^{טז} תחילת העוקץ בהדס מחובר וצמוד לעץ, אלא שהוא ממשך מעט עד תחילת העלה ושם אינו צמוד לעץ. ומהר"א של הקה"י שהובאה בהערה הקודמת מהירושלמי דכלאים דאם הגזעים מכוונים שפיר דמי, לכו' נראה דבעינן לשער את חוט המקיף דוקא בעוקץ המחובר לעץ דהוא נחשב גזע. אלא שבסי' יכשרות ארבעת המינים (עמ' פ"ח) כתב בשם הגרשז"א, שא"צ לכוון כנגד בסיס העוקץ אלא גם חלק העוקץ היוצא מהעץ עד תחילת העלה נידון כשורשו וניתן לשער את חוט המקיף כנגדו.

^{טז} תנן (לי"ג ע"ב) דערבה שנפרצו עליה או ערבה היבשה פסולה, ואם היא כמושה כשרה. ובביאור דין נפרצו עליה מצינו ג' שיטות בראשונים: א. הרא"ש (סי' י"ג) כתב, דאף לפירוש ר"י שנפרצו עלי הלולב היינו שנחלקה התימות שלהם, בהדס ובערבה הוא יפרש כפירש"י דלולב שנפרצו היינו שנשרו רוב העלים. ב. הרה"מ (פ"ח ה"ו) ביאר אליבא דשיטת הרמב"ם והר"י בנפרצו עלי הלולב דהיינו שנדלדלו מהקנה שהם מחוברים אליו (ונוטים כלפי מטה), דהיינו הם יפרשו בדין נפרצו עלי הדס וערבה שהעלים נדלדלו מהקנה. ג. עוד הביא הרה"מ, דהר"א ביאר דנפרצו היינו שנחלקו העלים ונסדקו לאורכס. ולמעשה פסק הרה"מ דשני הפירושים אמת, וכן הביא המ"ב סק"ט אלא דהוסיף דכל זה רק אם אירע כן ברוב העלים. וכתב החזו"א סי' קמ"ז סק"ב, דהואיל ונפרץ לפי הרי"ף הוא שהעלים נדלדלו ותלויים כלפי מטה (ואף שלא נעקרו כלל מחיבורם כמבואר במ"ב סי' תרמ"ה סק"ד), יש להיזהר הרבה בהדס (וה"ה בערבה) שמצוי שהעלים נוטים כלפי מטה, ע"כ. ולכן ראוי להחליף ערבה כמושה.

^{טז} בהערה הקודמת הובאה דעת החזו"א בסי' קמ"ז סק"ב, דיש להיזהר בהדס (ובערבה) שהעלים נוטים כלפי מטה דהוי כנפרצו העלים. והחזו"א (שם סק"ה) כתב טעם נוסף, דכשעלי ההדס והערבה נוטים כלפי מטה לא הוי נטילה כדרך גדילתם, ולא מהני ששדרת ההדס והערבה ניטלת כדרך גדילתה כי אפשר שכל חלק וחלק שבהם צריך שיהיה ניטל כדרך גדילתו. והוא ציין לדברי השליה דצריך שיהיה כדרך גדילתו, וסיים דלפ"ז נפל בבירא ההכשר של נדלדלו העלים. והנה החזו"א כתב שסי' השליה אינו תחת ידו, אלא שהביאו בבאה"ט סי' תרמ"ז סק"ט. ומיהו המעיין בשע"ת סי' תרנ"א סק"ב שהביא ג"כ את דברי השליה יראה, דהשליה מיירי בדין הענף דבעינן שיהיה כדרך גדילתו אך הוא לא מיירי כלל בעלים, ולפ"ז אין מקור לחומרת החזו"א (שו"ר שמובא בהלכ"ש פ"י הע"י 58 מרשימות כתי"י הגרשז"א שהעיר בזה).

ומעתה יש להסתפק, מה הדין כאשר מיעוט העלים נוטים כלפי מטה. דהנה לפי הטעם הראשון של החזו"א דכשהעלים נוטים כלפי מטה הוי כנפרצו, א"כ במיעוט העלים לית לן בה, שהרי המ"ב סק"ט מיקל כשלא נפרצו רוב העלים. אך לפי הטעם השני של החזו"א דכשהעלה נוטה כלפי מטה הוי חסרון של אינו דרך גדילתו, נראה דחשיב כמאן דליתא וא"כ הוי כנשרו מקצת העלים דלכתחילה אין ראוי לקחת ערבה כזאת כמבואר במ"ב סק"ה בשם המג"א. ומיהו יתכן דאין כוונת החזו"א שעלה שאינו כדרך גדילתו הוי כמאן דליתא, וא"כ אין הכרח לדמות דין זה לדין נשרו העלים. ולדינא צ"ע, האם יש להקפיד בכך שלא ידלדלו אפי' מקצת מעלי הערבה כלפי מטה, שו"ר בשלמ"ת (סי' ס"א אות י') שהביא דהקה"י (ארחות רבינו ח"ב עמ' רנ"ה אות ה') פקפק על חומרא זו. וערבה שראשה כפוף, בשלמ"ת (שם) הביא דהקה"י (ארחות רבינו ח"ב עמ' רנ"ג אות ג') נקט דאין לפסול שהרי רוב הערבות הן כך דעצן דק ואינו עבה וחזק כחדס, ונהגו כל ישראל לצאת בהם יד"ח. ומיהו לעצמו החמיר לקחת ערבה שראשה זקוף, ואמר שאם אינו משיג ערבה כזאת הוא לוקח ערבה שראשה כפוף ובשעת הברכה זוקף את ראשה בידו.

ע' רמ"א סי' תרנ"א ס"א ומ"ב סק"ג.

להקפיד שלא יאחז את הלולב ומיניו יחד עם האתרוג ביד אחת אלא בשתי ידיים^א.

ג. בנטילת ד' מינים, יש מי שכתב דצריך לקחת בידו את האתרוג תחילה ואח"כ את הלולב, וכן בגמר המצוה יניח את הלולב מידו ואח"כ יניח את האתרוג, אך דעת הרבה פוסקים להיפך דיש לקחת את הלולב תחילה, ולדינא מה שיעשה יש על מי לסמוך^ב.

ד. מי שהוא אבל אינו מקיף את הבימה עם ד' מינים, ואם עברו י"ב חודש מפטירת אביו או אמו אף שלא הגיע יום היארצייט (כמו השנה שהיתה מעוברת) יכול להקיף^ג.

חלק ו - דיני ומנהגי שמחת תורה

א. מי שטעה ואמר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בערבית או בשחרית אינו חוזר^ה.

ב. המתפלל ביחידות לא יאמר בתפילת מוסף שלו 'משיב הרוח ומוריד הגשם' אלא 'הוא משער שהציבור אליו הוא משתייך כבר הכריזו בביהכ"ס 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. ומי שנוהג להזכיר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' רק בתפילת מנחה, יקפיד להתפלל מוסף לפני תפילת הציבור^ו.

ג. טעה בתפילה ואמר 'את יום חג הסוכות הזה' נחלקו הפוסקים האם צריך לחזור^ז ולכן מספק לא יחזור, ואם עדיין לא סיים את הברכה חוזר ל'ותתן לנו'.

^א במ"ב ס"י תרנ"א סקט"ו הביא את מח' הפוסקים, ומסקנתו להחמיר בשל תורה אך יטלנו ללא ברכה.

^ב שו"ע הרב ס"י תרנ"א ס"ג, וכן משמעות המ"ב שם סקט"ו.

^ג כתב המג"א ס"י תרנ"א סק"ח בשם המ"מ, דהבא ליטול ד' מינים יטול תחילה את האתרוג ובסיום יניח תחילה את הלולב ואח"כ את האתרוג, והוא דימה דין זה לתפילין. ומבאר המחצה"ש, דהנה יש להניח תפילין של יד תחילה ואח"כ של ראש וכן מסירים את של יד לבסוף, משום דדרשינן במנחות (ל"ו ע"א) והיו לטטפות בין עיניך, דכל זמן שהן בין עיניך יהיו שתיים. וה"ל באתרוג, הואיל והוזכר בפסוק תחילה יש ליטלו תחילה, ובגמר המצוה אמרינן מסבא דכמו שבתפילין מניח של יד תחלה וחולצן לבסוף, ה"ל באתרוג שנוטלו תחילה אזי בגמר המצוה מסירו לבסוף.

ומוסיף המג"א בשם הש"ל"ה (מ"ס סוכה, נר מצוה אות ט"ז), דלפיכך הנותן את הלולב לחבירו לא יתן לו בידו אלא יניחנו ויתן לחבירו את האתרוג תחילה, וכך נמצא דשניהם נוהגים כדן, דהנותן הניח מידו את הלולב תחילה ואח"כ את האתרוג, והמקבל נטל תחילה את האתרוג ואח"כ את הלולב. איברא דבטור ס"י תרנ"א נראה דלא ס"ל כן, דכתב לענין הא דבעינן לברך על ד' מינים עובר לעשייתן, דלכ"ל לאחר שנטל את האתרוג בידו כבר אינו יכול לברך, ולכן יטול את הלולב בידו קודם האתרוג ויברך ומיד יטול את האתרוג, והכ"ל שם ס"ה הביא כן מהתוס' ומהרא"ש, וכן מבואר בשו"ע שם ס"ה. ושי"מ דיכול להקדים וליטול את הלולב לפני שנטל את האתרוג. ובאמת דהדגמ"ר על השו"ע ס"ג וכן הח"א (כלל קמ"ח ס"ל) העירו על המג"א מהראשונים ומהשו"ע ונשארו בצ"ע, וכתבו דיכול ליטול את הלולב תחילה. וגם בשע"ת סק"ח הביא משו"ת 'זרע אמת' שהנוטל לולב תחילה יש לו על מה שיסמוך, ואדרבא הכי עדיף דכן משמעות הראשונים והטור וב"י. ונראה דלפיכך לא הזכיר המ"ב את דינו של המג"א.

ובחי' החת"ס (רי"ט ע"א) נמי הוכיח מהתוס' דלא כהמג"א, והוסיף דהנה העולם נוהגים כהמג"א ליטול את האתרוג תחלה, אלא שעושים כמשי"כ בתוס' להפוך את האתרוג שלא יהיה כדרך גדילתו עד לאחר הברכה, וכתב על כך החת"ס דהם לא הועילו כלום דמאחר שהוא מהופך הוה כמאן דליתיה ונמצא דנטלו את הלולב תחילה ודלא כהמג"א דיש ליטול את האתרוג תחילה. וכן בכה"ח ס"י תרנ"א סקנ"ו הביא הרבה פוסקים דסברי דיש ליטול את הלולב תחילה, והמ"ב לא כתב בזה מידי ואפשר דס"ל דמה שיעשה יש על מי לסמוך. ונראה דאין נ"מ אם ביום א' יעשה כשיטה אחת ולמחרת כאחרת.

^ד הרמ"א (ס"י תר"ס ס"ב) פסק, דאבל אינו מקיף את הבימה עם ד' מינים, וביאר המ"ב סק"ט משום דעיקר הפס' 'ושמחתם לפני ד' אלוקיכם' הוא בזמן ההקפה (ובחי"א כלל קמ"ח ס"ג) כתב דהמקיף לא הפסיד ושכר מצוה בידו). וכתב הפמ"ג (ס"י תר"ס משב"ז סק"ב, והביאו הבכור"י סק"ל), דאבל על אביו ואמו לאחר י"ב חדש בשנה מעוברת אף שעדיין לא הגיע יום היארצייט מותר לו להקיף (וצ"ב מדוע המ"ב לא הביאו).

^ה מ"ב ס"י קי"ד סק"ב.

^ו כתב השו"ע ס"י קי"ד ס"ב דאסור להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם עד שיכריזו על כך בביהכ"ס, וע"י במ"ב סק"ד דאף הציבור שמתפללים מוסף אין להם להזכיר בתפילתם אם לא הכריזו לפני כן. ולכן יחיד לא יזכיר בתפילתו אלא הציבור כבר הכריזו או שהשי"ך הזכיר כבר בתפילתו. ומסתבר שהיחיד נגזר אחר המנין הקבוע שלו, והראיה מהשעה"צ בסי' תקנ"א סקנ"ו דכתב שם שלענין איסור אכילת בשר בתשעה"י במוצ"ש דהיחיד נגזר אחר המנין הקבוע שלו, דכאשר הם התחילו ערבית במוצ"ש חל עליו האיסור (כן הוכיח בסי' אש"י פכ"ג הע' ק"א).

^ז כתב המ"ב ס"י קי"ד סקט"ז, דאם יחיד איתר תפלתו עד שהתחיל השי"ך להתפלל מוסף ופסק מלהזכיר גשם שוב לא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם, וכ"כ המ"ב בסי' תפ"ח סק"א. וא"כ ה"ל להיפך, דאם השי"ך כבר הזכיר מוריד הגשם לא יאמר היחיד מוריד הטל (כן הוכיח בסי' אש"י פכ"ג הע' ק"ה).
^ח מ"ב ס"י תרס"ח סק"ב.

- ד. מותר לקדש לפני ההקפות^ט.**
- ה. טעה בקידוש ואמר 'את חג הסוכות הזה' וסיים את ברכת הקידוש, נחלקו הפוסקים האם יצא ומספק לא יחזור ויקדש, וטוב אם יוכל לשמוע את הקידוש מאחר ויוציאו יד^ח.**
- ו. כשמגיעים לפסוק 'ויהי בנסוע הארון' פותחים את ארוה"ק, ובפסוק 'כי מציון' מוציאים את הס"ת^ט.**
- ז. הנותן ס"ת וכן המקבלו צריך שיהיה בימין גם אם הוא איטר יד^י.**
- ח. יש שאומרים מזמור 'לדוד ד' אורי וישעי^י.**
- ט. מי שהוא אבל, יכול להקיף כשס"ת בידו, ויש מקילים גם ללא ס"ת ובכל הקפה להקיף פעם אחת את הבימה^י.**
- י. יש להקפיד שעשרה גדולים ישמעו את ברכות התורה ויענו עליהן אמן וכן שישמעו את הקריאה^י.**
- יא. ילד יעלה לתורה רק אם הוא יודע להסתכל בס"ת ולעקוב בעת הקריאה אחר בעל הקורא, ויקרא בלחש עמו. כמו"כ יש ללמד אותו לברך בקול ולאחוז בעץ החיים בשעת הקריאה^י.**
- יב. כשיש הרבה כהנים ולויים ניתן לקרוא כהן לוי ישראל, ושוב- כהן לוי ישראל. ואם יש יותר כהנים מלויים, ניתן לקרוא כהן אחר כהן בהפסק ישראל ביניהם (וכן הדין כשיש יותר לויים מכהנים)^י.**
- יג. אין לעלות לתורה ב' אחים או אב ובנו זה אחר זה א"כ בב' ספרים וגם שקדיש מפסיק ביניהם (דהיינו שהשני עולה למפטיר). ובשמח"ת יש מקילים בחתן תורה וחתן בראשית שהם ב' ספרים אף שאין מפסיק קדיש ביניהם^י.**
- יד. אם עלו כל הכהנים הגדולים וחוזרים לתחילת הפרשה ויש ישראל גדול וכהן קטן שעדיין לא עלו, יש לעלות את הישראל תחילה^י.**
- טו. יש מקומות שאין עולים לדוכן משום שכרות^י ולכן אין אומרים 'ותערב^י.**

^ט כן נהג החזו"א (ארחות רבינו ח"ב עמ' שי"ד).

^ח מ"ב ס"י תרס"ח סק"ב, דנחלקו האחרונים בזה (לענן תפילה וה"ה לענן קידוש). והנה המ"ב הביא מהח"א דיצא יד"ח ובנשמ"א (כלל כ"ח סק"ו) כתב שני טעמים, האחד דהא אם אמר רק ותתן לנו מועדים לשמחה וסיים הברכה יצא, וא"כ לא גרע מאם הזכיר מאורע של שאר ימים בתפלה בשוגג דאייצ לחזור. ועוד דאף ששמייני הוא רגל בפני עצמו, מ"מ הא ייתובי יתביין בסוכה (אכן טעם זה הוא רק בחו"ל דהוי ספיקא דיומא).

^ט א"ר ס"י תרס"ט סק"ה.

^י מ"ב ס"י רפ"ב סק"א וע"ע בשערי אפרים שער י' ס"ב.

^{יא} ע"י ביקצה המטה' על המט"א ס"י תקפ"א סק"יג מסידור האר"י ז"ל. ובמ"ב ס"י תקפ"א סק"ב כתב, שנהגו לומר עד שמיני עצרת ועד בכלל, אך יתכן דכוונתו בחו"ל דשמ"ע הוא ספק שביעי, משא"כ בא"י.

^{יב} הרמ"א ס"י תר"ס ס"ב פסק דאבל אינו מקיף את הבימה עם ד' מינים, ולענן הקפות, דעת הגרשז"א (הלכ"ש פ"ב ס"א) שיכול להקיף בהליכה עם ס"ת אך לא לרקוד. והחזו"א כשהיה אבל הקיף עם ס"ת (ארחות רבינו ח"ב עמ' שט"ו), ודעת הגר"ח (אש"י פמ"ו הע"י צ"ג) שהוא התיר גם לרקוד עם הס"ת ולא רק לילך עמו. והמנח"י ח"ו ס"י ס"ב אות ב' היקל לרב קהילה להקיף כדי שלא תהיה אבלות בפרהסיא, ומשמע שלשאר אדם לא התיר. ודעת הגר"ש"א (קובץ תשובות ח"ב ס"י ל"ז) דאבל יכול להשתתף בהקפות גם ללא ס"ת ודומיא דסיום מסכת שמותר לאבל שסיים להשתתף (וע"י מ"ב ס"י תרס"ט סק"ח), אלא שיש לו למעט בשמחתו מכפי הרגיל בשאר שנים (ובציוני הלכה' על ה"ל אבלות עמ' תקכ"ט ביאר דהיינו להקיף פ"א בכל הקפה).

^{יג} מ"ב ס"י תרס"ט סק"ב, ובלא"ה אין לענות ברכו משום דבדבר שבקדושה בעינן עשרה.

^{יד} כמבואר בשו"ע ס"י קל"ט ס"א.

^י ע"י מ"ב ס"י קל"ה סק"ז.

^י השו"ע בס"י קמ"א ס"ו פסק, דיכולים לעלות לתורה ב' אחים בזה אחר זה או בן לאחר האב ואין מניחים אלא בשביל עין הרע. ופירש המ"ב סק"ח, דהיינו שמן הדין ליכא איסור ולכן אם כבר קראו לשני יעלה, אך למתחילה אין קוראים משום עין הרע, ואפי' אם הם אומרים שלא מקפידים על עין הרע לא מהני. וכתב המ"ב סק"כ דב' ספרים מותר, ומיהו בשער אפרים שער א' ע"י ל"ב שהוא המקור לדברי המ"ב מבואר, דבעינן נמי שהפסיקו בקדיש ביניהם. ומסיים השער אפרים דבמקום צורך מקילים בזה וכן בשמחת תורה.

^י דעת המג"א ס"י רפ"ב סק"ו דבכהן קטן אין דין 'וקדשתו', מפני שהכתוב נתן טעם 'כי את לחם אלוקיך הוא מקריב' וקטן לאו בר עבודה הוא. וכ"כ המ"ב שם סק"ב, דנהגים בימינו כשאין בביהכ"ס כהן בן י"ג שנה קוראים לישראל במקום כהן אע"י שיש שם כהן קטן (וע"ע מג"א ס"י ר"א סק"ד).

^י מ"ב ס"י תרס"ט וכן מבואר בלבוש שם.

^{יא} ע"י מ"ב ס"י קכ"ח ס"ק קע"ג.